

”Fred är inte bara ett avlägset mål som vi söker, utan ett medel med vilket vi når målet.”

Martin Luther King

Denna rapport är skriven av *Sara Heine*, frilansskribent med många års erfarenhet av att arbeta med alkohol- och narkotikafrågor ur ett svenskt och internationellt perspektiv.

Omslag och illustrationer är gjorda av *Anna Sarvia*, ukrainsk illustratör, curator och en av grundarna av *Pictoric Illustrators Club*, en fristående organisation som arrangerar utställningar för illustration och grafisk form i bland annat Ukraina.

Formgivning: *Pierre Andersson*

Utgiven av Tankesmedjan Nocturum.

Utgivningsår: 2024

Innehåll

Förord.....	4
Inledning.....	6
KAPITEL 1. Alkohol och krig – en historisk symbios.....	8
KAPITEL 2. Soldaten, våldet och alkoholen	17
KAPITEL 3. Alla runt om.....	26
KAPITEL 4. Efter kriget.....	33
KAPITEL 5. Alkoholindustrins intåg	40
Avslutande ord	46
Röst från civilsamhället: IKFF	48
Röst från civilsamhället: Movendi	51
Källor	54

Förord

Krig omkullkastar allt, både liv, samhälle och framtiden. Offren är många och sträcker över generationer även när kriget sedan länge tagit slut. Konsekvenserna är svåra att överblicka. När har ett land, en människa hunnit läka? Och vilka möjligheter finns det för återuppbyggnad av både människor och länder? Kopplingarna mellan alkohol, krig och väpnade konflikter har en lång gemensam historia och är på ett sätt välkända. Men trots det talar vi sällan om varför kopplingarna finns, hur de påverkar och har påverkat både människor och samhällen både på kort och lång sikt.

Genom historien och än idag har alkohol och narkotika använts som ett verktyg i krig, både på individnivå och som politiskt styrmedel. Människor har berusat sig för att lindra och döva stress och ångest, men också för att möjliggöra handlingar som i vanliga fall skulle vara otänkbara. Inte sällan blir alkohol och narkotika ett medel för att utöva makt och beroende i krig där barn används som soldater.

Det är inte svårt att föreställa sig att behovet av just bedövning och lindring inom ett krig är stort, oavsett om det handlar om soldater eller civilbefolkning. Forskning kring posttraumatisk stress och människor med erfarenheter av att leva i ett land som varit i krig kan vittna om att vägen tillbaka för befolkningen – inte minst för dem som upplevt strider, våld och övergrepp – kan leda till skadligt bruk och beroende av både alkohol och andra droger.

Krig och konflikt som leder till instabilitet eller ekonomisk utsatthet riskerar också att öka psykisk ohälsa, alkoholanvändning och våld i nära relationer. Våldet drabbar främst kvinnor och barn, vars utsatthet ökar ännu mer när både nätverk och samhälle på olika sätt faller sönder till följd av krig och konflikt. Det är tydligt att bruket av alkohol blir ytterligare ett lager som försvårar läkning både för individen och samhället.

Tankesmedjan Nocturum har som mål att utforska nya perspektiv på alkoholfrågan. Med den här rapporten vill vi skapa underlag för diskussion och synliggöra vilka intressen, strukturer, normer och traditioner som påverkar vilken roll alkohol, alkoholnormen

och berusning har och har haft både innan, under och efter krig och konflikt. De exempel du kommer att läsa om i rapporten fokuserar främst på alkohol, men det finns också stora likheter med hur narkotika används och vilka konsekvenser det lett till.

I spåren av kriget, i krigets centrum och långt efter att kriget är över, så finns alkoholen där, ofta både lättillgänglig och kulturellt accepterad – vad leder det till? Hur har alkohol använts i krig genom historien? På vilket sätt påverkas civilbefolkning, familjer, kvinnor och barn? Och vilken roll spelar alkoholindustrin?

Underlaget till rapporten bygger på en översyn av tidigare forskning och rapporter samt intervjuer med personer från olika delar av världen, med olika yrken och erfarenheter. Alla medverkande delar dock en liknande uppfattning: det behövs mer kunskap om alkoholens roll i krig och postkonflikt, frågan behöver belysas mer och av fler.

Det här är inte bara en rapport om alkohol och krig, den handlar också om folkhälsa och fred. En god folkhälsa, ett jämlikt och jämställt samhälle är en förutsättning för att bevara och främja fred.

Kerstin Janemar
för Tankesmedjan Nocturum
Stockholm, våren 2024

Inledning

”När man är full är det inte så läskigt att dö”.

En rysk officer, numera desertör, beskriver varför supandet bland ryska soldater vuxit till ett så stort problem att det genererat mediala rubriker världen över. Rapporter kommer om ett stort antal incidenter, brott och dödsfall kopplade till alkoholkonsumtionen bland den ryska militären.

Vi står inför utmaningar på många ställen i världen. Krig och konflikter gör att allt fler människor befinner sig på flykt och i fattigdom eller utvecklar stress och ohälsa. Situationer som kan leda till ökad användning av alkohol och andra droger – och sämre möjligheter att komma ur en utsatt situation.

I Sverige talar ledande politiker och tjänstemän inom försvaret om att vi som befolkning, ner på individnivå, måste förbereda oss mentalt för att vårt land kan hamna i krig. På kort tid har intresset för att gå med i hemvärdnet ökat. Sverige är sedan 2024 medlemmar i Nato, vilket öppnat dörren för att svenska militärer framöver kan hamna i strid. Många i Sverige har redan direkt eller indirekt erfarenhet av krig och väpnad konflikt. Hur förberedda är vi på den fysiska och psykiska stress som krig och konflikter för med sig?

Alkohol är i många kulturer kopplat till idén om maskulinitet, vilken överlappar och förstärks av synen på alkohol inom militären. Det kan handla om risktagande, att drickandet blir en symbol för styrka, brödraskap, seger, patriotism och sammanhållning eller en ursäkt för våld.

Genom historien har soldater försetts med alkohol, ofta genom dagliga ransoner, för att klara av och uthärda situationen eller minska stressen – men ibland även för att kunna genomföra uppdrag. Baksidorna har förstås varit många. Berusning har lett till felaktiga beslut, grövre våld, utvecklande av beroende och inte minst konsekvenser för anhöriga när soldater återvänt och stress och trauman blivit vardag, även om kriget tagit slut.

Den alkoholsort som delats ut till soldaterna – rom, öl, vin eller vodka – har fått symbolisera nationen och använts som medel för att

gynna den inhemska ekonomin. Att ge alkohol i gåva eller dela ett glas med fiender har varit ett verktyg i förhandlingar eller en valuta för utbyte av varor eller tjänster. Spriten har fungerat som läkemedel för att rena sår eller bedövningsmedel vid operation i fält.

Användandet av alkoholen inom militären har avspeglat samhällets syn på alkohol i stort och vice versa. Attityder till drickande och val av alkoholprodukter har skett utifrån ekonomi, politik och patriotism – då beslutsfattare och militära befälhavare genom historien använt alkoholen som styrmedel för att nå sina mål. Vägval som även påverkat resten av befolkningen.

Under historien och än idag ser vi exempel på hur alkoholindustrin påverkat politiker och beslutsfattare för att underlätta produktion och produktutveckling. Fortfarande sker etableringar av alkoholföretag i kölvattnet av pågående eller nyligen avslutade konflikter, med ökad konsumtion som följd. Men vilka konsekvenser leder det till? Och vad händer om man som beslutsfattare väljer andra vägar? De senaste åren har allt fler länder sett över sin lagstiftning kring alkohol och lyckats minska alkoholrelaterade fall av våld och ohälsa. Vad kan vi lära av dem?

Många av de situationer där alkohol används är kulturellt och socialt konstruerade och de behov man önskar fylla med hjälp av alkohol kan därmed också ersättas. Det kräver dock en medvetenhet både om krigets påverkan på människor och vilka långsiktiga konsekvenser som följer i dess spår.

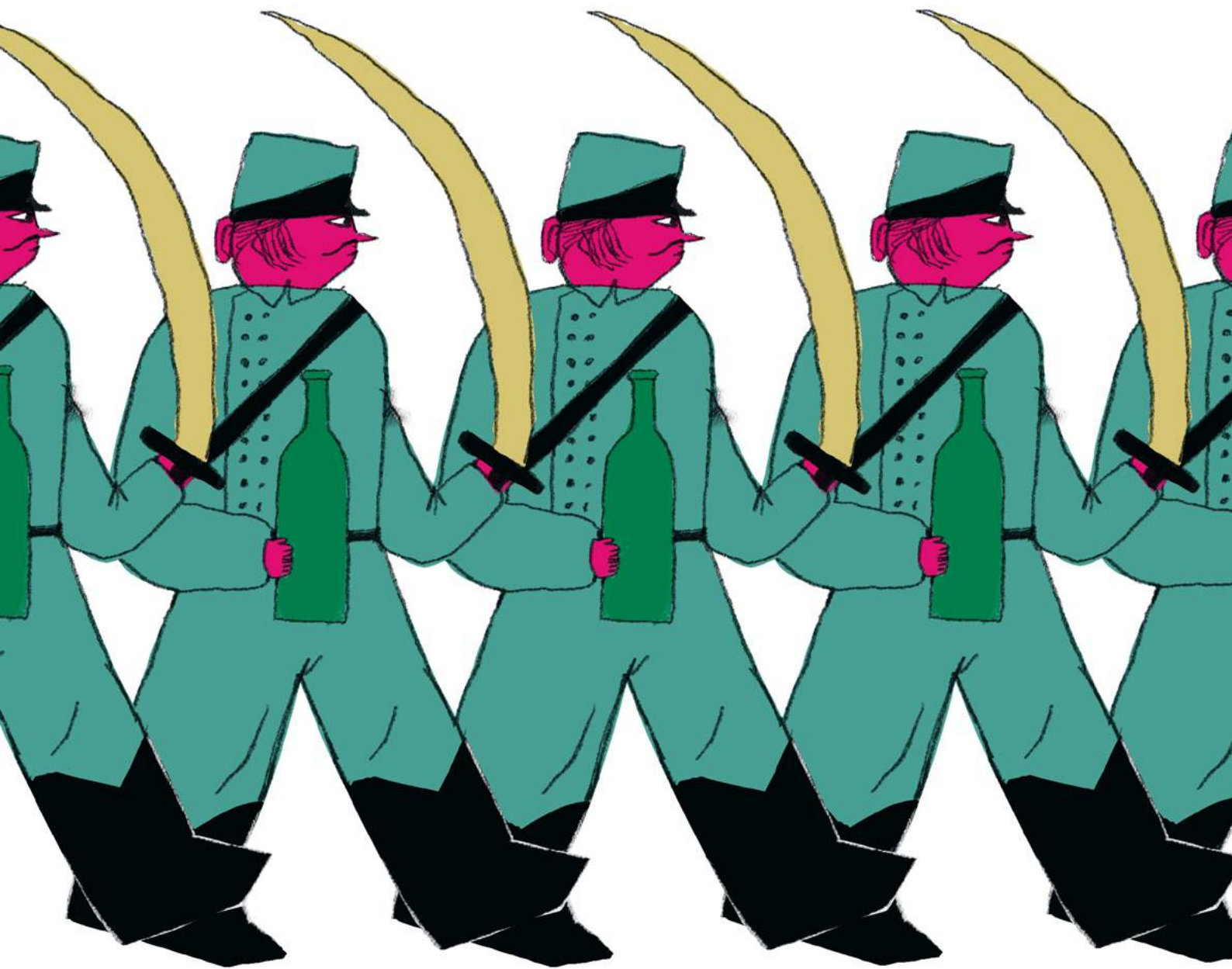
Alkohol och krig – en historisk symbios

Få andra situationer skapar en sådan stress för människor som krig och konflikter. Och att frivilligt eller ofrivilligt befinna sig i strid som soldat är svårt att jämföra med upplevelser i andra yrken. Risken att bli skadad eller tvingas att skada någon annan kan skapa ångest och trauma. Även om krigets spelplan har förändrats genom historien är känslorna desamma och militära ledare och beslutsfattare har ständigt letat medel för att soldater ska övervinna sin rädsla och utföra sina uppdrag. Lösningen har ofta varit alkohol och andra droger.

Önskan att skapa en armé av starka, modiga krigare som bär den egna fanan högt och är beredd att gå i döden för sin sak har under historien krävt sina lockmedel. I den brittiska flottan flödade romen redan under 1600-talet för att hålla mannarna nöjda. Med hög alkoholhalt krävdes färre flaskor ombord för att dela ut den dagliga ransonen, som blev billigare för flottan än lön i pengar. Vid seger belönades man med en extra kopp.¹

Även i USA hade rom varit drycken inom militären, men efter frihetskriget byttes den mot whiskey. Ett sätt att frigöra sig från britterna och gynna den egna produktionen. Bönderna fick bättre betalt för att odla vete och majs som råvaror till sprit än grödor för livsmedel, och i början av 1800-talet var tillgången på whiskey så stor att det var dyrare att köpa kaffe, te och mjölk än att inhandla sprit.²

"Moral is a lot of little things", 1944 (med tillstånd av J. Walter Thompson Archives vid Duke University Library) och "Food will win the war", 1917 (United States Food Administration).

Nykterhetsrörelsen banade väg

Låga priser och hög tillgänglighet ledde till en allt större konsumtion under 1800-talet – och konsekvenserna i form av fattigdom, ohälsa, social misär och våld i hemmet blev allt tydligare. Problemen var så stora att alkoholen kom att bli en av huvudfrågorna i kampen för kvinnors rättigheter och för demokratiutvecklingen i stort.²

Kvinnorörelser, läkare, präster och andra grupper i samhället talade om hur alkohol påverkar barnen och familjen, men också om fördelarna att avstå drickandet för att stärka den mentala och fysiska hälsan. Nykterhetsrörelsen växte fram och utvecklades från ett fokus på stöd och hjälp till enskilda individer – till att driva politiskt påverkansarbete med krav på lagförändringar.² Med sin början i USA fick nykterhetsrörelsen spridning i Väst- och Östeuropa, vilket kom att påverka utvecklingen även inom militären.

Samtidigt som stora steg för demokratin togs i allt fler länder, bröt det första världskriget ut och alkoholen blev en bricka i det politiska

"Att lägga hushållets pengar på alkohol eller låta grödorna bli till sprit sågs som ett svek mot nationen."

spelet. Flera av de stora ölbolagen i USA ägdes av familjer med tysk bakgrund och de förbjöds nu att verka i landet. Att dricka öl blev opatriotiskt och en symbol för att stödja fel sida i kriget. Men det handlade inte bara om val av dryck utan också om att avstå alkohol helt.

Att överleva var fokus och affischkampanjer förde ut budskap om alkohol som "non-essential" och "Food will win the war". Att lägga

hushållets pengar på alkohol eller låta grödorna bli till sprit sågs som ett svek mot nationen.²

Även i Storbritannien ledde 1800-talets höga konsumtion till diskussioner om alkoholens roll inom militären och i samhället i stort. Frågan om alkoholransoner till landets soldater debatterades flitigt mellan brittiska läkare. Vissa lyfte alkoholens skador på soldaternas hälsa och prestation, medan andra ansåg att ransonerna av rom hade en så positiv effekt på männens moral, att de övervägde baksidorna. Problemen med det utbredda drickandet var dock så uppenbara att den brittiska armén bildade en egen nykterhetsorganisation. Hand i hand med den framväxande nykterhetsrörelsen samlade de allt fler människor och konsumtionen minskade kraftigt. I början av 1900-talet var en stor andel av landets militär medlemmar i Army Temperance Association³ och vid tiden för det första världskrigets utbrott drevs kampanjer som *"Don't ask me to take a drink"* vid rekrytering av soldater. Kampanjerna var sanktionerade från hög nivå. Landets premiärminister David Lloyd George var tydlig: *"We are fighting Germany, Austria and drink; and as far as I can see, the greatest of these three deadly foes is drink"* – och i hans fotsteg uttalade kung George V att kungahuset inte skulle servera alkohol förrän kriget var över.⁴

Premiärminister Lloyd drev alkoholfrågan hårt, då han ansåg att den ledde till *"more damage in the War than all German submarines put together"* och han önskade införa ett alkoholförbud i landet. Liknande omröstningar genomfördes även i andra länder, inklusive Sverige. Det var jämnt

mellan blocken, men i USA, Norge, Island, Ryssland och delar av Kanada gick förslagen igenom och länderna införde alkoholförbud som varade några år in på 1920-talet. Även om ett fullskaligt förbud i Storbritannien uteblev, ledde

"Även om ett fullskaligt förbud i Storbritannien uteblev, ledde debatten till restriktioner av försäljningen, höjda priser, begränsad utskänkning och en sänkning av alkoholhalten i ölet."

debatten till restriktioner av försäljningen, höjda priser, begränsad utskänkning och en sänkning av alkoholhalten i ölet. Förändringar som fortfarande har betydelse, då de resulterade i en så kraftig minskning av konsumtionen, att nivån än idag ligger betydligt lägre än innan restriktionerna trädde i kraft.⁴

I Frankrike gick diskussionen om alkoholens vara eller icke vara under kriget i annan riktning. Visserligen förbjöds absint, men istället lyftes vinet fram som fransmännens nationella dryck.

Vinproducenterna led av överproduktion av druvor och ett sätt att stödja dem i krigstider var att införa dagliga rationer av vin inom militären. Kopplingen mellan soldaternas mod, nationen och vinet lyftes i sånger och en av de stora vinproducenterna beskrev i sina kampanjer hur vin bygger muskler: "*Mon Docteur, le vin*" (vinet är min läkare). Rationen, som gick från 2,5 dl vin per man och dag till en hel liter bland vissa grupper, understöddes av den medicinska akademien och läkaren Dr Edouard blev frontfigur för vinets kraft under kriget genom att tillskriva det rollen som upprätthållare av den franska rasen.¹

Under andra världskriget var länken mellan soldaternas liv och vardag och rationerna av vin väl etablerad. En tredjedel av landets järnvägstankar sägs ha varit reserverade för att transportera vin till fronten.⁵ Men lika tydlig blev baksidan av soldaternas höga konsumtion. Att landet badade i vin blev ett problem och även Dr Edouard bytte sida och talade om hur vinet förstörde kampanjan.¹

Alkohol – ett politiskt styrmedel inför nästa världskrig

I flera länder skilde sig nationella restriktioner och beslut från realiteten vid fronten. Ju närmare striderna, desto mer såg befälen mellan fingrarna och desto större rationer tilläts. Ett exempel var Tyskland, där fylleri skulle straffas och brott begångna av soldater under berusning kunde leda till döden. Samtidigt levererades alkohol tillsammans med ammunition till männen vid fronten. De som arbetade i koncentrationslägren fick högre rationer. Att klara av att genomföra de grymheter de var satta att göra krävde medel för att minska de mentala spärrarna. Som en person i ett av lägren beskrev det: "SS-männen hade en pistol i ena handen – och snapsen i den andra."¹

Historiskt sett har soldater försetts med alkohol efter och mellan strider. Ibland som delbetalning av lön eller för att klara av den rådande situationen – i andra fall för att fira, skapa gemenskap och bygga patriotism. Samband som är sociokulturellt formade. Ett exempel är USA:s hållning till alkohol under andra världskriget. Efter att förbudslagen mot alkohol upphörde 1933 tog produktionen fart igen och president Roosevelt beskrev hur alkohol skulle vara bra för moralen både hemma och vid fronten. Att brygga alkohol klassades som en viktig krigsindustri och blev en symbol för patriotism. Ölbryggerierna skulle leverera 15 procent av sin produktion till de amerikanska soldaterna. De tidigare kampanjerna

mot drickande ersattes nu av alkoholindustrins marknadsföring av alkohol som symbol för nationen.⁵

Reklamkampanjen *"Moral is a lot of little things"* visade bilder på vardagliga situationer, som soldater långt hemifrån familj och trygg vardag längtade efter, ackompanjerade av texter som: "A glass of beer or ale – not of crucial importance, surely...yet it is little things like this that help mean home to all of us, that do so much to build morale – ours and his."⁶

Men samtidigt som alkoholens roll inom militären stärktes på nytt, var kunskapen och förståelsen för dess konsekvenser inte lika självklar. Veteraner från första världskriget som behandlades för alkoholism ansågs ha utvecklat sin problematik på grund av sin sociokulturella bakgrund och sina personlighetsdrag. De med en "välanpassad personlighet" skulle däremot klara av krigets fasor och umbäranden utan att drickandet ledde till problem. Tvärtom skulle alkoholen kunna stärka deras moral och möjlighet till rekreation, då de inte hade några anlag för missbruk.³

1942 upprättades ett center för soldater som led av stridsutmattning. Ansvarig psykiatriker var förvånad över att en så stor andel av de intagna på centret hade en hög alkoholkonsumtion och att de drack för att lindra sin ångest. Trots detta hade soldaterna tillgång till en bar, med alkohol och tobak, som en del av centrets utbud.³

"De tidigare kampanjerna mot drickande ersattes nu av alkoholindustrins marknadsföring av alkohol som symbol för nationen."

Dricka alkohol inför strid

Även då alkoholen främst fungerat som smörjmedel för att få soldater att stå ut med sina uppdrag – finns även exempel på hur alkohol och andra droger använts inför och under strid. Under andra världskriget ökade användningen av amfetamin, inte minst bland militären i de tyska blixtkrigen – de snabba militära operationer som sägs ha möjliggjorts genom de metamfetamintabletter, så kallad *"panzer schokolade"*, som soldaterna försågs med.⁷ En användning som gav amfetaminet som drog en sådan skjuts att den påverkar konsumtionen än idag.

I Ryssland har alkoholen haft en mer omfattande användning under krigstid. Här har ransoner av vodka varit en del av det militära livet sedan flera hundra år tillbaka. I början av 1800-talet hade soldaterna rätt till 0,4 liter vodka dagligen. De flesta av de unga pojkarna hade inte druckit sådana mängder av alkohol tidigare och

många utvecklade ett beroende under sin tid i armén. Men under första världskriget förändrade även Ryssland sin alkoholpolitik och införde ett förbud 1914, tre år innan förbudet i USA.¹

”De flesta av de unga pojkarna hade inte druckit sådana mängder av alkohol tidigare och många utvecklade ett beroende under sin tid i armén.”

Bakgrunden var såväl politisk som ett svar på den höga alkoholkonsumtionen, som höll nere levnadsnivån och ledde till dålig hälsa och sociala problem. Men anledningen var också militära nederlag, där drickandet bland soldaterna ansågs vara en av orsakerna till att man förlorade flera slag. Ett exempel är det rysk-japanska kriget, där japanerna under striden vid Mukden 1904 enligt ryska tidningar sägs ha hittat tusentals ryska soldater så berusade att japanerna kunde ”bajonettera dem som grisar”. Efter den ryska kapitulationen 1905 skrev den österrikiska tidningen *Vienna's Neue freie Presse* att “The Japanese did not conquer, but alcohol triumphed, alcohol, alcohol”. En analys som snabbt spreds i andra delar av världen och blev ett mantra för synen på alkohol inom militären under första världskriget.¹

Den utsatthet som de ryska soldaterna hamnade i, tillsammans med nederlagen och skammen för nationen, ledde till det ryska alkoholförbudet och ganska snart syntes positiva förändringar i befolkningens hälsa. Men den starka alkoholkulturen inom militären var svår att bryta och den nya lagen resulterade i upplopp och en växande illegal marknad för fortsatt försäljning.

Under andra världskriget var alkoholen i den ryska armén tillbaka och användes – till skillnad från andra länder – även för att få soldater att genomföra insatser de annars kanske inte skulle klara av. Unga soldater fick under berusning gå i fronten för att söka fiendens linje eller röja minerad mark och många dog på grund av uppdragen eller för att de begick misstag under påverkan av alkohol.

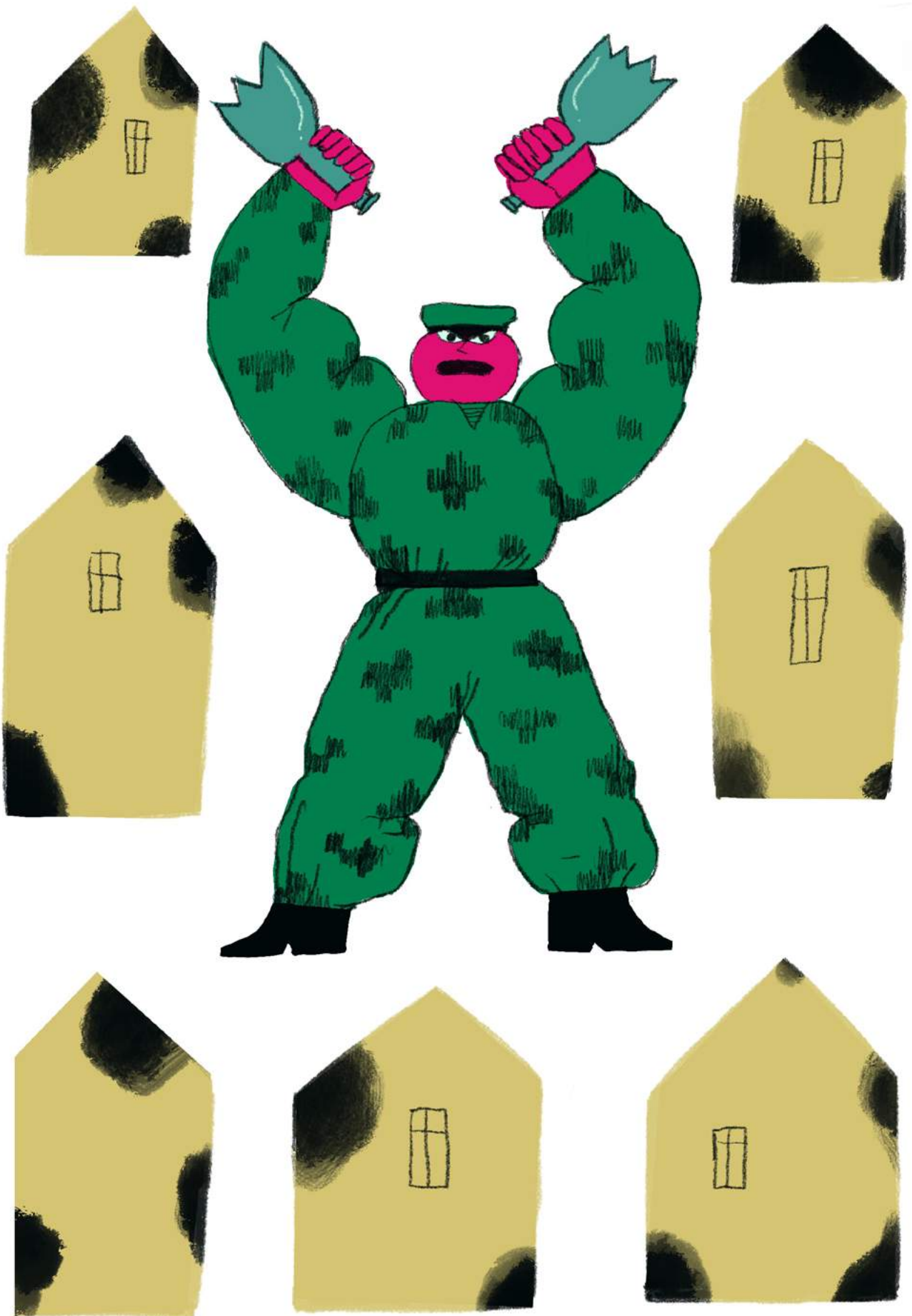
Alkohol sägs också ha lämnats kvar av trupper för att berusa och därmed oskadliggöra sina fiender. Exempelvis då tyskarna under andra världskriget försåg de ryska soldaterna med sprit. En konsekvens av detta blev dock att ryska soldater – ofta under berusning – utsatte tyska kvinnor och barn för övergrepp.

Att nykterheten under första världskriget så småningom övergavs har flera orsaker: kulturella förändringar, en stark alkoholindustri som fick ta plats i populärkulturen, en motreaktion på förbudstid och restriktioner – och behovet av inkomster för att finansiera det

nya världskriget. I Storbritannien blev skatten på alkohol en av de viktigaste inkomstkällorna. Bryggerierna organiserade leveranser av öl till trupperna som en del av de förnödenheter som delades ut och i slutet av andra världskriget påbörjades ett projekt med flytande bryggerier till havs för att upprätthålla ransonerna till landets soldater.⁵

Att som i Storbritannien koppla alkoholskatten till främjandet av försvaret har förekommit vid flera tillfällen i historien och än idag. Ett exempel är då dåvarande socialdemokratiska finansministern Magdalena Andersson i en intervju 2020 förklarade att alkoholskatten behövde höjas för att finansiera de ökade försvarsutgifterna och sa, om än i något skämtsamt ton, att "man gör en god gärning om man tar en öl på fredagen".⁸

Användningen av alkohol och andra droger finns dokumenterade i många krigssituationer genom historien och än idag. Val av alkoholsort eller narkotiska substanser har varierat utifrån politiska behov, tillgång, drogens effekt och om utdelningen varit statligt sanktionerad eller inte. Idag är kunskaperna om alkoholens baksidor vedertagna och i många länder används andra medel för att förebygga och behandla stress, ångest och trauma, men behovet av reflektion och lärande är fortfarande stort.

Soldaten, våldet och alkoholen

Alkohol och andra droger har fungerat som styrmedel för att nå strategiska mål. Ibland med syfte att genomföra militära uppdrag – andra gånger som verktyg för att finansiera, förhandla eller manipulera fiender. Det starka bandet har formats under århundraden och även om baksidorna varit tydliga hos både soldater och civilbefolkning, är alkohols roll i krig och konflikt en utmaning än idag.

Om och hur alkohol används är beroende av en rad faktorer, inte minst de sociokulturella sammanhang som människor befinner sig i. Där kan det finnas förväntningar om att dricka – eller inte dricka alkohol – och i vilka situationer alkohol är accepterat.

Den alkoholkultur som under lång tid växt fram inom militären har genom åren lett till en hög alkoholanvändning. När gruppens acceptans för att dricka ofta och mycket är stor, minskar benägenheten att söka stöd eller vård för eventuella problem. Omgivningen blir inte lika uppmärksam och drickandet ses inte lika problematiskt som det hade gjort i en annan kontext.

”Dricka som en man”

Historiskt har tjänsterna inom militären varit förbehållna män, även om kvinnor haft roller både i strid och stödjande funktioner. Idag är situationen delvis en annan, men fortfarande är yrket mansdominerat.

Att visa fysisk styrka, mod och i vissa fall även utöva våld kan i många kulturer ingå i föreställningen om att ”vara man”. Men vad

vi lägger i begreppet "manlighet" är, till skillnad från det fysiska könet, sociokulturellt skapade egenskaper som kan skilja sig mellan kulturer och grupper och förändras över tid.

Det finns starka förväntningar på hur vi borde vara och agera utifrån den vi definierar oss som. Bland pojkar och män kan det finnas föreställningar om att de ska klara mer våldsamma lekar som barn eller kunna utsätta eller utsättas för våld som ungdomar och vuxna. Det kallas ibland för toxisk maskulinitet. De förväntningar vi upplever som negativa är förstås möjliga att utmana och förändra, men i vissa fall kan det kännas svårt att gå emot den rådande normen.

Ofta är maskulinitet även tätt förknippad med alkohol. Att dricka blir ett sätt att visa manlighet. Exempelen i alkoholreklam och marknadsföring är många, liksom i traditionella sånger, litteratur och talesätt. Som i Vietnam, där det sägs att "en man utan alkohol är som ett flagga utan vind". Normen är stark och kan ge ett kulturellt utrymme för beteenden vi annars inte skulle acceptera. Som sexuella närmanden, oförsämnda kommentarer, våld och övergrepp.

Alkohol, våld och aggression

Många människor utsätts under sin livstid för olika former av våld. Det kan handla om våld till följd av krig och konflikter, våld som sker på offentliga platser eller i nära relationer. Enligt WHO har nästan var tredje kvinna i världen upplevt fysiskt eller sexuellt våld.⁹ Forskning visar att alkohol ökar sannolikheten för våld som svar på en konflikt eller ett hot – och sambanden är mångfacetterade:

Epidemiologiska studier på människor och djur visar att alkoholen i sig ger förändringar i tänkande, känslor och fysiologi som kan

"Epidemiologiska studier på människor och djur visar att alkoholen i sig ger förändringar i tänkande, känslor och fysiologi som kan leda till ett mer aggressivt beteende."

leda till ett mer aggressivt beteende.

Risken är helt enkelt att människor lättare blir provocerade och impulsstyrda.¹⁰ I forskarrapporten *Alkohol och hjärnan* från 2024¹¹ sammanfattas bland annat studier kring alkohol och aggression. Där beskrivs hur berusade personer fokuserar mer på

omedelbara situationer än framtida konsekvenser av sitt handlande. De har också svårare att tolka andra människors ansikts- och röstuttryck och visar mindre empati.

Det finns flera studier från olika delar av världen som beskriver

hur alkohol ofta finns med vid olika former av våld, däribland våld i nära relationer. En studie¹² kring könsbaserat våld som genomfördes i sex östafrikanska länder visade på ett tydligt samband mellan graden av fysiskt våld och männens alkoholkonsumtion, där de kvinnor vars män ibland eller ofta blev berusade utsattes för mer våld. Även barn är utsatta, då en hög alkoholkonsumtion hos vårdnadshavare ökar risken för att barnen utsätts för fysiskt eller psykiskt våld eller vanvård.

Alkohol påverkar även genom de inlärdade förväntningar som finns på dess effekter – vilka i sin tur beror på hur kultur och normer kring alkohol ser ut i det sammanhang man befinner sig. Anses

det inom familjen, gruppen eller samhället vara normalt att bli mer aggressiv och våldsam när man är berusad, är risken högre att drickandet leder till våld. Alkoholen blir en ursäktande faktor för ett beteende som går över gränsen.

Alkohol påverkar även genom de inlärdade förväntningar som finns på dess effekter – vilka i sin tur beror på hur kultur och normer kring alkohol ser ut i det sammanhang man befinner sig.

Hur stor betydelse som förväntningarna kring alkohol och våld har är svårt att säga, då studier pekar på olika resultat.

För dem som utsätts för våld är konsekvenserna ofta större än de fysiska skadorna. Ärren som kvarstår kan leda till psykisk ohälsa, sociala problem, kroniska sjukdomar, eller alkoholberoende – även långt efter att våldshandlingen genomfördes.

DJUPDYKNING

Det ryska arvet: Alkoholens roll i Rysslands invasionskrig

Trots det ryska arvet, där alkoholen bidragit till nederlag och förluster, är alkohol och andra droger fortfarande en starkt närvarande faktor i Rysslands pågående invasionskrig mot Ukraina. Medier rapporterar om berusade och påverkade soldater och vittnesbilder sprids från invånare i ockuperade områden i Ukraina och från internationella aktörer.

Drygt två år efter att invasionen startade uppskattas fler än 300 000 ryssar ha dött.¹³ Många i strid, men även i olyckor och sjukdom. Enligt den brittiska underrättelsetjänsten har en ”betydande minoritet” avlidit i alkoholrelaterade olyckor.¹⁴

Ryssland har behövt rekrytera ett stort antal soldater och lockat unga män från fattiga regioner med löften om höga löner. Många av dem har saknat utbildning och tillräcklig utrustning och flera av trupperna har använts i så kallade ”mänskliga vågor”, som ska avslöja den ukrainska militärens positioner. Ett självmordsuppdrag, liknande det som ryska soldater tvingades till när de fungerade som minröjare under det finska vinterkriget. Och precis som då verkar de även idag förse – eller själva förse sig – med alkohol och droger som amfetamin för att klara uppdraget.

I de regioner av Ukraina som nu ockuperats beskrivs hur ryska soldater förbjudits att köpa alkohol i vissa områden, efter att de varit inblandade i bilolyckor, kränkningar, användning av vapen mot civila och andra övergrepp.

Mark Lawrence Schrad är chef för studier kring Ryssland vid Villanova University i USA och författare till boken *Vodka Politics: Alcohol, Autocracy, and the Secret History of the Russian State*.¹⁵ Mark har följt hur alkoholen gått som en röd tråd genom den ryska kulturen och de krig som Ryssland varit involverade i. Han menar att ryssarnas höga alkoholkonsumtion framförallt är ett resultat av hur landets beslutsfattare satt nationens intressen före folkets hälsa. Alkohol – i det här fallet vodka – har helt enkelt varit lönsamt för den ryska staten.

– Alkohol har varit en så integrerad del av den militära kulturen att familjer redan under tsarimperiet beklagade sig när deras unga män skulle bli värnpliktiga, säger Mark. Inte bara för att de kanske skulle stupa utan också för att, även de mest nyktra av dem, skulle återvända som alkoholister. Så genomgripande var alkoholmissbruket inom militären.

I det pågående ryska invasionskriget mot Ukraina är alkoholen fortfarande närvarande. Men även om Ukraina till stor del ärvt samma alkoholkultur som Ryssland, har de ändå närmat sig ett mer europeiskt förhållningssätt till alkohol de senaste åren, vilket avspeglat sig i deras alkoholpolitik.

– Vid den ryska invasionen införde Ukraina under de första månaderna ett slags generellt alkoholförbud, säger Mark. Tanken var att alkohol inte var nödvändigt för att upprätthålla disciplin och moral

i en tid av kris. På den ryska sidan var situationen den motsatta. Där snubblade folk in i kriget, berusade. Nu nås vi också av fruktansvärda berättelser från överlevande i de ockuperade områdena – närmare bestämt kring Bucha – som beskriver hur de ryska trupperna genomfört våldtäkter och skadat och dödat obehäpnade civila under berusning.

Bedövar trauman

2022 publicerades en metastudie om alkoholanvändning under militärtjänst.¹⁵ Den byggde i sin tur på 29 forskningsrapporter i ämnet, där de flesta följt veteraners hälsa i stort eller samsjuklighet mellan alkoholberoende och psykisk ohälsa. Studierna är framförallt från USA och Storbritannien och de exempel som lyfts här kommer i första hand från dessa länder, även om mönstren går igen inom andra länders militär.

Metastudien beskriver hur dryckesnormer både påverkas och förstärks när en person kommer in i den militära miljön. Tydligt är att alkoholkulturen ofta skiljer sig från närsamhället runt omkring och att konsumtionen är högre än hos befolkningen i övrigt. Bland dem som befinner sig i svåra och utmanande situationer är risken större att konsumtionen ökar, vilket kan påverka den fysiska och mentala hälsan negativt.

Användningen ser olika ut även inom militären. Generellt är konsumtionen högre bland män än kvinnor och vanligare bland yngre än äldre. Så långt följer det samma mönster som i samhället i stort. Men vilken rang personen har spelar också in, där de med lägre rang tenderar att dricka mer. Högst konsumtion har de som befinner sig i direkt strid och som upplevt hot om våld och död eller fientlighet från lokalbefolkningen. Även om alkoholen sägs användas som medel för att klara av och hantera stress och trauma, blir effekten ofta den motsatta, med sämre hälsa, självmordstankar och ökat risktagande. Bland de personer som var utplacerade i exempelvis Irak eller Afghanistan, ledde alkohol till att fler fick problem med ångest och sömnsvårigheter.

”Högst konsumtion har de som befinner sig i direkt strid och som upplevt hot om våld och död eller fientlighet från lokalbefolkningen.”

Att alkoholen kan bedöva, men inte lösa grundproblemet blir extra tydligt när man talar om posttraumatiskt stressyndrom, PTSD. För att bearbeta stress och trauma krävs en hög nivå av så kallad positiv emotionalitet. Det vill säga vår förmåga att kontrollera vårt humör och våra känslor – vilket kan förebygga vissa former av psykisk ohälsa. Om vi använder alkohol eller andra droger för att blockera de jobbiga känslor vi upplever, minskar istället vår egen förmåga att hantera situationen – och när vi undviker att tala om traumat, riskerar det att förvärras.

I både USA och Storbritannien har problemen kring alkohol och andra droger inom militären fått allt större uppmärksamhet. Efter att kriget i Irak startade 2003 såg man en markant ökning av antalet soldater som sökte hjälp för sitt alkoholberoende. Bland de briter som var utsända under 9-12 månader hade nästan 20

”En liknande studie från USA visade att en av fyra soldater screenade positivt för alkoholberoende 3-4 månader efter att de placerats på sin tjänst i Irak.”

procent allvarliga alkoholproblem vid hemkomsten. En liknande studie från USA visade att en av fyra soldater screenade positivt för alkoholberoende 3-4 månader efter att de placerats på sin tjänst i Irak.¹⁶

En norsk studie¹⁷ visade på ungefär samma resultat som i andra länder. Här jämfördes hälsan hos de personer som ingått i FN:s fredsbevarande styrkor, med de som sänts ut som FN-observatörer. Observatörerna hade mer stridsnära upplevelser och rapporterade fler symtom på posttraumatisk stress. De hade också haft en högre alkoholkonsumtion redan under tjänstgöringen och fått större svårigheter att anpassa sig till sitt vanliga liv när de kom hem.

Att förändra en kultur

Under 2010-talet har det genomförts flera studier kring alkoholanvändning inom det brittiska försvaret, där resultaten pekar på en hög konsumtion bland hälften eller mer än hälften av de anställda. Studierna har väckt stor uppmärksamhet – och oro över att tusentals människor inom militären kanske självmedicinerar psykiska besvär och ohälsa med alkohol. Bland annat har det framkommit att militär som återvände från kriget i Irak och Afghanistan uppmuntrades att dricka sig berusade för att lätta på det mentala trycket. En lösning som ofta blir kontraproduktiv, då det snarare håller tillbaka de verkliga problemen. En hög alkoholkonsumtion under längre tid ökar också kroppens tolerans och kräver en allt större mängd för att nå samma effekt.^{18,19,20}

Hur försvaret agerat i frågan fick också kritik av forskare, som menade att problematiken inte togs på allvar. De lyfte exempel på hur informationsbroschyrer om alkoholens skadeverkningar delades ut till de nya rekryterna, trots att forskningen visar att det måste till helt andra insatser för att skapa förändring.²⁰

Daniel Leightley är forskare och psykiatriker på King's College och arbetar nära det brittiska försvaret. Han menar att kunskapen och medvetenheten kring problematiken ändå har ökat de senaste åren.

– Alkoholen har varit närvarande inom militären under så lång tid. Den har använts för att bygga kamratskap och har funnits där när människor varit långt hemifrån och inte haft så mycket annat att fylla sina liv med. Alkoholen har blivit som en institution inom armén och det är svårt att förändra över en natt.

Daniel beskriver hur de arbetar för att, på ett tidigt stadium, upptäcka om någon mår dåligt – men framförallt förebygga att problem uppstår genom bättre stöd till dem som varit i utlandstjänst. Att komma

”Alkoholen har blivit som en institution inom armén och det är svårt att förändra över en natt.”

hem till familj och vardag efter svåra upplevelser påverkar både den som deltagit och de som väntar hemma. Då krävs metoder för att bearbeta sina upplevelser, så att de inte leder till självmedicinering och psykisk ohälsa.

– Vi måste förändra kulturen och människors beteende när det kommer till alkohol inom militären, säger han. Det kan till exempel handla om att lyfta fram alkoholfri dryck vid försäljning i mässen och att höja priserna på alkohol och sänka dem på alkoholfritt. Prissättningen har länge varit den motsatta. Men vi måste också prata mer öppet om alkoholkultur. Vi har kommit en bra bit på väg. För några år sedan blev man ifrågasatt om man inte drack, även av sina överordnade, och det sker i stort sett inte idag.

Från alkoholnorm till nolltolerans i svenska försvaret

– Det hänt mycket kring synen på alkohol inom det svenska försvaret de senaste åren.

Jens Lindh är major och arbetar som lärare på Försvarshögskolan. När han fick sin första tjänst inom försvaret 1999, upplevde han att alkoholkulturen var mer rotad än idag.

– Försvaret har en tradition av att anordna mässverksamhet, större fester eller afterwork och även om det är utanför arbetstid så hålls arrangemangen ofta i våra egna lokaler. Jag är själv nykterist och förr fick jag alltid fråga efter alkoholfri dryck. Normen var alkohol. Men jag var öppen med min nykterhet och det bidrog nog till att även andra vågade välja alkoholfritt. Ofta med ursäkter som att de skulle jobba dagen därpå, att de var inne i en träningsperiod eller hade bil. Idag behövs inte de ursäkterna.

Jens menar att år av arbete för att utveckla Försvarets riktlinjer och värdegrund har förändrat acceptansen och attityden till både alkohol och andra frågor, som jämställdhet och öppenhet.

– Både hemma, men inte minst vid utlandsuppdrag, så arbetar vi tätt ihop. Utlandsmissionen blir ens familj under en period och det skapas en stark kultur inom gruppen. Då är ledarskap och en gemensam värdegrund väldigt viktig. Men även vid utlandsuppdragen har policyn förändrats under åren. När jag var i Kosovo i början av 2000-talet var mässen öppen några dagar i veckan, med en regel om max två öl per person, men det var det förstås många som hittade vägar för att kringgå det.

När svenska trupper sändes till Afghanistan infördes istället nolltolerans mot alkohol. De kunde när som helst behöva rycka in och då var det inte möjligt att vara påverkad. Däremot förekom både då och nu en hel del alkohol vid ledighet från uppdragen.

– När de första trupperna sändes till Kosovo i slutet av 1990-talet var stödet när de återvände hem ganska dåligt. Idag finns ett

betydligt bättre hemkomstprogram, där de får dela med sig av sina erfarenheter och försvaret kan fånga upp personer som exempelvis lider av psykiska besvär.

En rapport från Försvarshögskolan²¹ visar att de flesta mår ganska bra vid hemkomst. Enligt Jens beror det på att vi i Sverige har en noggrann uttagning, ger gedigen utbildning och har en bra uppföljning, vilket förebygger risken att utveckla problem.

Men i samma rapport beskrivs hur de som befinner sig i utlandstjänst själva upplever alkoholkulturen som en av de främsta farorna med uppdraget. Även en studie från Försvarsmakten (22) från 2018 tar upp förekomsten av alkoholrelaterade problem vid utlandstjänstgöring – och att dessa varierar stort mellan insatser. ”Vid många insatser är de alkoholrelaterade problemen begränsade, i andra fall flödar spriten tämligen fritt”. En orsak till det är att svensk militär ingår i andra länders förband.

– Vi har blivit bättre, men behöver arbeta vidare med frågan, säger Jens. Som en del av NATO kommer vi att få en större samverkan med andra. Dessutom återupptar vi värnplikten här hemma och får då in yngre personer igen. Det innebär förstås nya utmaningar.

Alla runt om

Historiskt, men inte minst idag, slår krig och konflikter hårt mot den civila befolkningen. Både genom anfall mot civila mål, brist på förnödenheter, raserade hem och skolor och begränsad sjukvård. Men kriget drabbar även på ett djupare plan än det som syns med blotta ögat. Precis som soldater upplever rädsla och stress, genomgår delar av befolkningen samma trauma.

Just nu befinner sig fler människor på flykt än någonsin tidigare i modern tid. Orsakerna är flera, men krig och konflikter är två av de främsta och har lett till att människor är på flykt från eller inom länder som Syrien, Afghanistan och Ukraina.

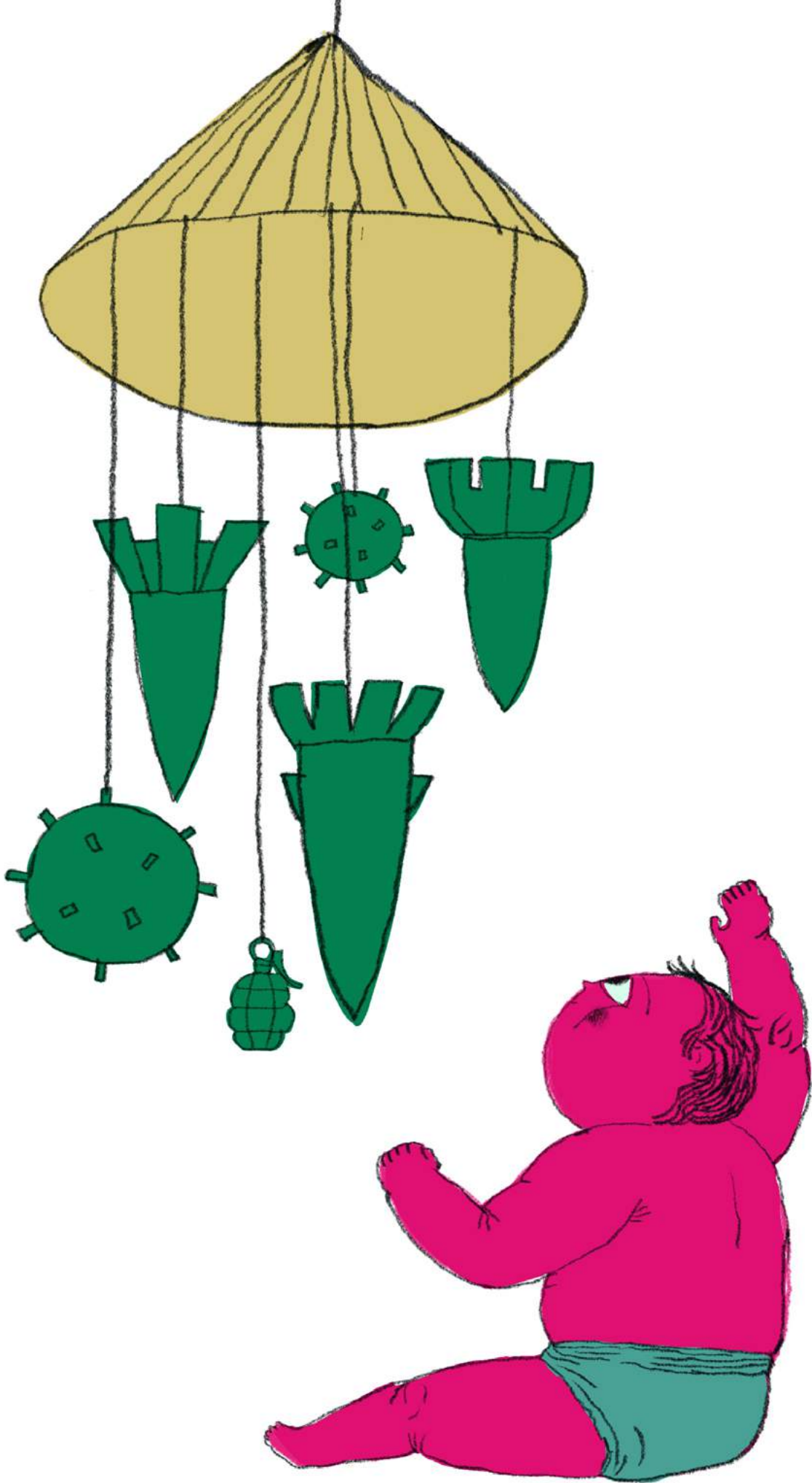
Ett krig bryter ner samhällets sociala normer. Maktdynamiken förändras när människor kliver in i nya roller och tvingas till uppdrag eller val de själva inte önskat. Då funktioner som upprätthåller vardagen – som skola, arbete, bostad och relationer – förändras eller

”Ett krig bryter ner samhällets sociala normer. Maktdynamiken förändras när människor kliver in i nya roller och tvingas till uppdrag eller val de själva inte önskat.”

försvinner påverkar det människors fysiska och psykiska hälsa. I sådana situationer ökar också risken för våld och sexuellt våld. Det kan vara en del av krigföringen, där våldtäkter blir ett vapen för att trycka ner det mentala motståndet hos fiender, men även i

form av våld som sker i nära relationer. Här finns alkohol med, inte som direkt orsak, men som en bidragande faktor som kan påverka graden av våld.

Risken för våld och sexuellt våld bland kvinnor och barn ökar också som en följd av att samhällets skydd inte längre fungerar. Då brottsbekämpning inte upprätthålls, kan förövaren med stor sannolikhet agera ostraffat. Och när sjukvård och psykologiskt stöd saknas, uppmärksammas inte människor i behov av hjälp – vilket kan få långsiktiga konsekvenser.

Ukraina: Krigets trauma och våldets tystnad

Ukraina har arbetat för en förändring och utveckling av sina politiska system och genomfört insatser för att motverka korrup-tion, främjande av hälsa och jämställdhet. Men utmaningarna har samtidigt varit många till följd av den ryska annekteringen av Krim 2014, kriget i Donbass och den storskaliga ryska invasionen 2022.

– När männen tvingas ut i strid slungas vår utveckling tillbaka igen, säger Kateryna Martynenko som arbetar för UNICEF i Ukraina. Vi var på väg att förändras, men nu återgår vi till mer stigmatiserade könsroller, där männen strider och kvinnorna tar hand om barnen eller befinner sig på flykt med ansvar för familjen. Det finns förstås många kvinnor som också är involverade i kriget på olika sätt, men generellt har det tagit vårt samhälle ett steg tillbaka.

Redan under konflikterna på Krim och i Donbass visade studier bland soldater och internflyktingar att många led av psykisk ohälsa – vilket ledde till depressioner, ångest och stress. I samma grupp var det vanligt att självmedicinera med alkohol och andra droger. En liknande utveckling har även skett tidigare i Ukrainas historia, liksom i andra länder. Stora samhällsförändringar som leder till instabilitet eller ekonomisk utsatthet riskerar att öka den psykiska ohälsan, alkoholanvändningen och våldet i nära relationer.

De flesta som rekryterades för att strida på Krim var civila män, utan bakgrund inom militären. När de återvände fick de sällan stöd att bearbeta vad de varit med om och många män ville inte heller söka hjälp av rädsla att ses som svaga. **Istället kunde stress och ångest ta sig uttryck i aggression och ett ökat drickande och många upplevde svårigheter att återvända till sin familj, till vardag och arbete.**

Konsekvenserna har återspeglats i verksamheten hos organisationer som arbetar för våldsutsatta kvinnor och barn, där antalet samtal har ökat i samband med att trupper sänts hem.

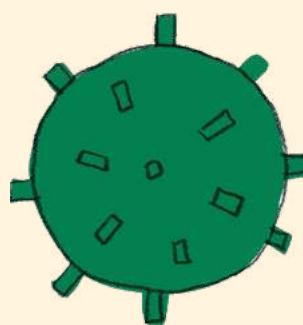
Alona Kryvuliak arbetar för organisationen La Strada i Ukraina som ger stöd till kvinnor och barn, bland annat genom sin hjälptelefon.

– Sedan kriget startade har vi tagit emot nästan två tusen samtal från kvinnor som utsatts för våld i nära relationer, säger Alona. Men många män befinner sig just nu i strid, så vi räknar med att samtalen kommer att öka avsevärt när de återvänder hem.

Alona är noga med att påpeka att det inte är kriget i sig som är orsaken till det våld som sker i hemmen, men att de trauman männen har med sig har lett till att våldet blivit mer brutalt. Kriget och alkoholen fungerar som katalysatorer.

– Vi har även fått in anmälningar från både barn och vuxna om övergrepp som begåtts av den ryska militären. Det handlar både om sexuellt våld, om mord och tortyr. I nästan alla fall beskrivs hur förövarna varit berusade – vilket inte får ses som en ursäkt för de handlingar de begått.

Att upptrappningen har betydelse för våld bland kvinnor och barn syns även i antalet anmälda brott av våld i nära relationer, som ökade med 54 procent mellan 2021 och 2023. Samtidigt är mörkertalet stort, då få vågar anmäla. **Enligt FN-organet UNFPA är våld i nära relationer starkt stigmatiserat i Ukraina och de uppskattar att endast en av tre kvinnor som utsätts för fysiskt**

eller sexuellt våld söker hjälp. Dessutom är resurserna för stöd till våldsutsatta kvinnor små – och än mindre efter Rysslands invasion. Detsamma gäller möjligheterna till polisiär utredning och rättslig uppföljning.²³

– Det är svårt för kvinnorna att veta hur de ska agera, säger Kateryna. Deras män kommer hem och många av dem mår dåligt eller är skadade och har därför svårt att ta ett arbete. Alkoholen blir det billigaste och snabbaste sättet att lösa situationen kortsiktigt. Många kvinnor vill, men känner inte att de kan lämna sina män, som har stridit för landet. Det skulle inte heller accepteras av lokalsamhället.

La Strada är systerorganisation till svenska BRIS och tar liksom dem emot många samtal från barn som på olika sätt mår dåligt eller utsatts för övergrepp.

– Många barn far illa av våld i hemmet och de berättar om hur våldet är kopplat till alkohol och andra droger, säger Alona. Bara

under 2022 tog vi emot nästan åtta tusen sådana samtal. Året efter var det omkring fem tusen. Att samtalen minskat beror på att allt fler barn befinner sig på flykt.

Kateryna Martynenko menar att det finns en växande medvetenhet om frågorna, men att behoven är mycket större än de resurser som finns att tillgå. Många kvinnor och barn är separerade från sina makar och fäder och livet är fokuserat på överlevnad. Rädslan för att bli skadad eller dödad är påtaglig här och nu. Men när kriget är över och familjer och samhälle ska återgå till livet – då uppstår andra utmaningar.

– Ska vi minska problematiken hos familjer med hemvändande soldater behöver vi erbjuda en bra rehabilitering, säger Alona. Men vi måste också ge stöd till omskolning och arbete för att de som kommer tillbaka från striderna ska kunna anpassa sig till ett civilt liv igen.

Barnen i kriget

Enligt artikel 38 i FN:s barnkonvention²⁴ ska barn skyddas mot krig och inget barn får användas som soldat. Trots det lever närmare 470 miljoner barn i världen i områden som är drabbade av krig eller väpnade konflikter²⁵ och hundratusentals barn används som soldater. Barnen påverkas på flera sätt, både direkt och indirekt. Krig och konflikter driver barn och familjer på flykt – och om barnen hamnar ensamma ökar risken för att de ska utnyttjas som arbetskraft, i kriminalitet, för sexuell exploatering eller som barnsoldater.

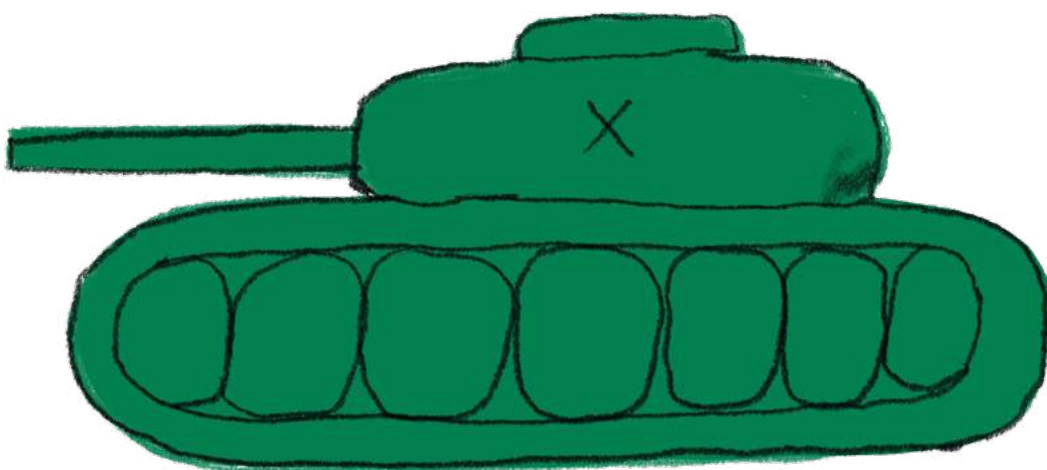
Barn kan kidnappas och tvångsrekryteras som barnsoldater eller ta uppdrag för att slippa undan en vardag av fattigdom eller annan utsatt situation. För många av barnen är alkohol och andra droger en del av vardagen. Ibland förses de med droger för att de ska utveckla ett beroende och därmed kunna kontrolleras – i andra fall väljer de själva att använda substanser för att lindra rädsla, stress, hunger eller smärta.

I ett krig kan barnen få olika uppgifter. De kan användas som soldater i strid, för uppdrag som minröjning eller för att utföra tjänster. Omkring 40 procent av barnsoldaterna utgörs av flickor och de blir ofta utsatta för andra former av övergrepp, som våldtäkt eller tvångsgiftermål. De trauman som barnen utstår – att

bli bortförda från sina hem, torterade, utsatta för övergrepp eller tvingade till omänskliga handlingar – får stora konsekvenser för deras fysiska och psykiska hälsa. Barnen stänger av för att överleva och kan avtrubbas känslomässigt. Många utvecklar ett beroende av alkohol och andra droger. Det krävs därmed stora behandlingsinsatser för att barnen ska kunna återgå till ett fungerande liv, utan våld och droger.²⁶

Situationen för barn i krig har flera likheter med den gängkriminalitet som utvecklats i Sverige de senaste åren och där epitetet "barnsoldat" även använts i debatten om de minderåriga som är inblandade. Stressen är stor för de barn som hamnar i kriminalitet och begår våldsdåd och skjutningar. Specialistpsykolog Maria Bragesjö varnar i en intervju i SVT²⁷ för långtgående konsekvenser, där stress och oro kan orsaka regelrätta krigsskador och leda till posttraumatisk stress.

– Många använder droger och alkohol för att dämpa det istället. Vi vet också att det finns en förhöjd suicidrisk och för depressioner. Det man har sett hos amerikanska veteraner är att de gör farliga saker för att de har kriget pågående, säger hon till SVT.

KAPITEL 4

Efter kriget

När en stat eller region inte längre befinner sig i en väpnad konflikt, ett krig, brukar man tala om en situation eller miljö i post-konflikt. Det vill säga den period som uppkommer direkt efter att en konflikt är över. Hur länge den perioden varar kan variera från några år till tiotals.

Kännetecknande för en post-konflikt är att samhället börjar att återuppbyggas, att det sker politiska och ekonomiska reformer och ges stöd genom utvecklingsbistånd och investeringar. Samtidigt kvarstår många sår att läka. Både fysiskt och psykiskt. Trauma, stress och svårigheter att återvända till ett "normalt" liv och vardag leder till att ett stort antal människor – både veteraner och civila – kan vara i behov av vård.

Posttraumatiskt stressyndrom, PTSD, är ett återkommande begrepp då man talar om konsekvenser av krig och konflikter. Det kan uppkomma av olika händelser, men att befinna sig i krig, att vara på flykt, att ha varit utsatt för våld i nära relationer eller sexuella övergrepp är alla exempel på upplevelser som kan ge posttraumatiskt stressyndrom. Symtomen kan vara både psykiska och fysiska, som nedstämdhet och depression eller rädsla och ilska. Människor kan ha svårt att sova eller att klara av sin vardag på grund av återkommande minnesbilder och mardrömmar. Det är också vanligt att man undviker att tala om eller vara i situationer som påminner om det som hänt.²⁸

För somliga försvinner besvären så småningom av sig själva, för andra blir de kvar och påverkar stora delar av livet och vardagen. Om det inte finns tillgång till stöd och vård är risken stor att de som drabbas hittar andra vägar för att lösa problemen, som att självmedicinera med alkohol eller andra droger.

Ökad konsumtion i krigets spår

Världshälsoorganisationen, WHO, publicerade 2017 en översikt om alkohol- och droganvändning i humanitära- och post-konflikt-situationer.²⁹ Där lyfter de hur posttraumatiskt stressyndrom kan leda till ökad användning av alkohol och andra droger, men även hur ett missbruk eller beroende kan ge en svårare form av posttraumatisk stress. De beskriver också svårigheterna att få stöd och behandling för sitt beroende under eller efter ett krig, då resurserna ofta är mycket begränsade och sjukvården redan tungt belastad.

I en ny studie³⁰, publicerad 2024, beskrivs faktorer som kan utlösa alkoholberoende hos människor på flykt. Studien baseras på djupintervjuer med unga sydsudanesiska flyktingar i flyktinglägret Bidibidi i nordvästra Uganda och visar att ungdomarnas användning är en konsekvens av deras erfarenheter av krig och konflikt, men även av flykten och livet i lägret. De bär med sig upplevelser av våld och trauma, separation från sina familjer och en känsla av uppgivenhet inför det faktum att de saknar arbete, pengar och möjligheter att ta sig ur sin situation. Samtidigt är tillgången till billig alkohol inom flyktingområdet stor. Ungdomarna själva skäms över sitt beroende, vilket hindrar dem från att söka vård.

Precis som i studien från flyktinglägret Bidibidi visade även WHO:s översikt hur den ökade alkoholanvändningen bland människor på flykt har flera olika förklaringsmodeller. Alkoholen

”Människor som flytt till Sverige har till exempel en generellt lägre konsumtion än det svenska genomsnittet när de anländer, men efter tio år har den ökat till samma nivå.”

kan vara ett sätt att hantera svårigheter, trauman, en ny miljö, arbetslöshet och andra utmaningar, men förändringar i konsumtionen kan också bero på att människor anammar andra sociala normer när de kommer till en ny miljö.

Människor som flytt till Sverige har till exempel en generellt lägre konsumtion än det svenska genomsnittet när de anländer, men efter tio år har den ökat till samma nivå. Orsakerna kan vara flera: Alkoholen kan bli ett sätt att klara av utmaningar i det nya landet

eller hantera upplevelser man bär med sig – men ett ökat drickande kan också bero på att man tagit till sig en ny alkoholkultur.³¹

2008 tog WHO tillsammans med FN:s flyktingorgan, UNHCR, fram en guide för hur man lokalt kan genomföra en snabb bedömning av användningen av alkohol och andra droger bland konflikt-drabbade befolkningar och människor på flykt. Den lyfter behovet av att integrera frågan i det humanitära arbetet och har använts i ett antal länder och regioner. Men trots att det nu gått flera år sedan guiden togs fram, saknas fortfarande kunskap och kompetens hos både beslutsfattare och internationella organisationer kring frågan.³²

Folkhälsa och jämställdhet bygger fred

Ett krig lämnar ofta ett land eller region hårt sargat och med stora behov inom ett flertal områden. Med begränsade resurser är problematik kring psykisk ohälsa eller alkohol och andra droger ofta lågt prioriterade i raden av andra utmaningar. Okunskap hos beslutsfattare om folkhälsans betydelse för att få samhället på fötter återspeglas i en svag folkhälsopolitik. Något som riskerar att bli kostsamt i längden.

Samtidigt är den period som ett land eller region befinner sig i post-konflikt en tid av stora förändringar. Landet och befolkningen ska ta sig ur ett krig och in i ett nytt skede, vilket påverkar hela samhällets struktur. De sociala normerna förändras, människor kan röra sig mer fritt, de får tillgång till nya inkomstmöjligheter och influenser till följd av migration och media. Hur konsumtionen av alkohol förändras under en post-konflikt är därmed ett samspel av många faktorer – både kopplat till trauma hos befolkningen, men även den socioekonomiska utvecklingen och politiska beslut.²⁹

Oavsett orsak till att konsumtionen ökar, blir konsekvenserna för samhället stora. Alkohol kan leda till och upprätthålla psykisk ohälsa och försvårar möjligheterna att ta sig ur posttraumatisk stress. Den påverkar sociala förhållanden som fattigdom och familjerelationer och leder till fler fall av våld i nära relationer. Alkohol är också en av de främsta riskfaktorerna bakom icke-smittsamma sjukdomar och bidrar därmed till att den totala sjukdomsburden i landet ökar, vilket ger högre kostnader för sjukvården.

”Okunskap hos beslutsfattare om folkhälsans betydelse för att få samhället på fötter återspeglas i en svag folkhälsopolitik. Något som riskerar att bli kostsamt i längden.”

Behovet av en långsiktig folkhälsopolitik är därför stor, i alla länder. De investeringar som görs för en bred och jämlik folkhälsa är på sikt en besparing av kostnader i sjukvård, rättsväsende,

”De investeringar som görs för en bred och jämlik folkhälsa är på sikt en besparing av kostnader i sjukvård, rättsväsende, produktionsbortfall, trygghet och ett bättre mående. Dessutom minskar det risken för nya konflikter.”

produktionsbortfall, trygghet och ett bättre mående. Dessutom minskar det risken för nya konflikter.³³ I folkhälsopolitiken ingår lagstiftning och reglering av alkohol och här finns god evidens om vilka insatser som ger bra och kostnadseffektiva resultat. Dessa sammanfattas i WHO:s globala

alkoholstrategi och handlar framförallt om att minska tillgängligheten, hålla höga priser och förbjuda marknadsföring av alkohol.

DJUPDYKNING

Att ärva ett trauma

Från 1991 och tio år framåt skedde krig och väpnade konflikter mellan de områden som utgjort Jugoslavien. Krig som kännetecknades av etnisk rensning och som efterlämnade samhällen i ruiner och en befolkning med svåra upplevelser och minnen. Konsekvenserna av kriget är fortfarande närvarande, bland annat till följd av bristande stöd och behandling, en ökad användning av alkohol – och trauman som ärvts av nästkommande generationer.

Alkohol har traditionellt varit vanligt förekommande på Balkan, inte minst i form av rakija, som kan köpas eller brännas hemma. Även om synen på alkohol och alkoholkonsumtion har skiljt sig mellan olika grupper utifrån geografisk, kulturell eller religiös tillhörighet, har alkohol på många ställen använts nästan dagligen. Tidigare fanns få begränsningar i tillgänglighet och alkohol kunde länge köpas även av barn och ungdomar.

Under kriget förekom alkohol bland soldater för att hantera svåra upplevelser och klara av att genomföra våldshandlingar. De flesta var dock fokuserade på att överleva dagen, snarare än att dricka,

men det vittnas om soldater som attackerade människor under berusning. För civila i området förvärrades känslan av otrygghet och rädsla.

– Efter kriget var det kaos, berättar Danijela Radic, som är född i Kroatien och idag arbetar med IOGT-NTO-rörelsens internationella biståndsverksamhet. Alla hade tillgång till vapen och alkohol och det fanns ingen fungerande lagstiftning. Den paramilitära armén drack mycket och skapade problem genom att starta bråk med andra och varandra och förolämpa kvinnor. Under en period var de till och med förbjudna av sina överordnade att använda alkohol, då de inte kunde hålla ordning på dem.

Även bland de återvändande soldaterna, veteranerna, blev alkoholen ett medel att hantera den vardag de landat i. Många av dem saknade utbildning och hade svårt att få arbete. De fick en mindre ekonomisk ersättning och hjälp från organisationer med materiellt stöd, men sällan behandling för den posttraumatiska stress som många led av. **Istället blev flaskan ett sätt att glömma problemen och så är det än idag för många veteraner.**

Indira Dzinic kom från Bosnien under kriget och arbetar idag på traumamottagningen i Örebro. För henne är mönstret tydligt.

– Det är långt ifrån alla som har ett riskbruk eller beroende av alkohol till följd av att de varit med om ett krig, säger hon. Men bland de patienter jag har som lider av PTSD är det väldigt vanligt att de även har problem med alkohol eller andra droger. Jag har patienter som dricker för att kunna somna, då de ofta får mardrömmar. Berusningen bedövar de jobbiga känslorna.

Indira ser att många som upplevt krig, både på Balkan och i andra områden i världen, bär på en överlevnadsskuld. **Deras nära dog, men de själva fick leva, vilket kan väcka starka känslor av skam och skuld över att de inte kunnat förhindra det som skedde. Bland dem är det vanligt med självmedicinering i form av alkohol.**

Men krigets sår drabbar inte bara dem som själva upplevt striderna. De ärvs även av kommande generationer.

– Det värsta med generationstrauma är att det kan väcka ett större hat hos kommande generationer, än hos dem som var med i kriget, säger Indira. De har inte själva en bild av vad som hände och kan inte se orsak och samband. För dem är det berättelserna som för-

medlats vidare som ger en bild av skuld hos olika parter, övergrepp och känslor om hämnd. Jag kan se det även hos ungdomar i Sverige, vars föräldrar har trauman från krig och där barnen utvecklar olika former av psykisk ohälsa. De har inte PTSD, men de kan ha ångestsymtom, självskadebeteende eller uppvisa aggression.

Zlata Catic är född i Bosnien, nära gränsen till Serbien. Hon och hennes yngre syster flydde som tonåringar till Sverige och här har hon arbetat för organisationer som möter människor som flytt eller invandrat. Även hon ser hur trauman går i arv.

– Jag har mött människor som varit med om svåra upplevelser, som själva förlorat barn och anhöriga. När de kommer till Sverige är de trygga och har det de behöver för att överleva, men de klarar inte alltid av att vara närvarande med den familj de har kvar. De finns där fysiskt och ser till att det kommer mat på bordet och att barnen tar sig till skolan – men de är inte psykiskt närvarande.

Zlata menar att Sverige är bra på mycket i sitt mottagande av människor på flykt, men att vi fortfarande är oförberedda på de behov människor har som kommer från krigsdrabbade länder.

– Många kan utåt sett verka okej, säger Zlata, men inom sig bära på en stor problematik, som även kan ta sig uttryck i självmedicinering av alkohol och andra droger. Får de inte stöd så kostar det i lidande och pengar för både dem och för samhället, kanske i generationer. Inte minst påverkar det deras anhöriga. Därför måste vi våga prata om dessa frågor, även om de av många omges av skam.

Alkoholindustrins intåg

Ett land eller region som befinner sig i postkonflikt har behov av stora resurser för att återuppbygga samhället och få pengar in till statskassan. Med en växande ekonomi – och svaga regelverk och institutioner – är de en attraktiv marknad för internationella investeringar, även från alkoholindustrin.

När behoven för stunden är akuta kan det vara svårt att ta politiska beslut där effekten syns på längre sikt. Det vet också de bolag som etablerar sig i länder som just tagit sig ur ett krig eller en konflikt. Befolkningen är på många sätt sårbar och som tidigare lyfts vet vi att alkoholkonsumtionen ökar i samband med stora samhällsförändringar och traumatiska upplevelser. Migration, förändrade sociala normer och en ekonomisk tillväxt har också betydelse för efterfrågan på alkohol.³⁴ Saknas då tillräcklig lagstiftning kring folkhälsa i stort och regelverk kring försäljning, prissättning och marknadsföring av

”För industrin skapar svaga policys förutsättningar för större investeringar och ökar möjligheterna att påverka utformningen av en eventuell framtida reglering.”

alkohol, ligger spelplanen öppen för alkoholindustrin.

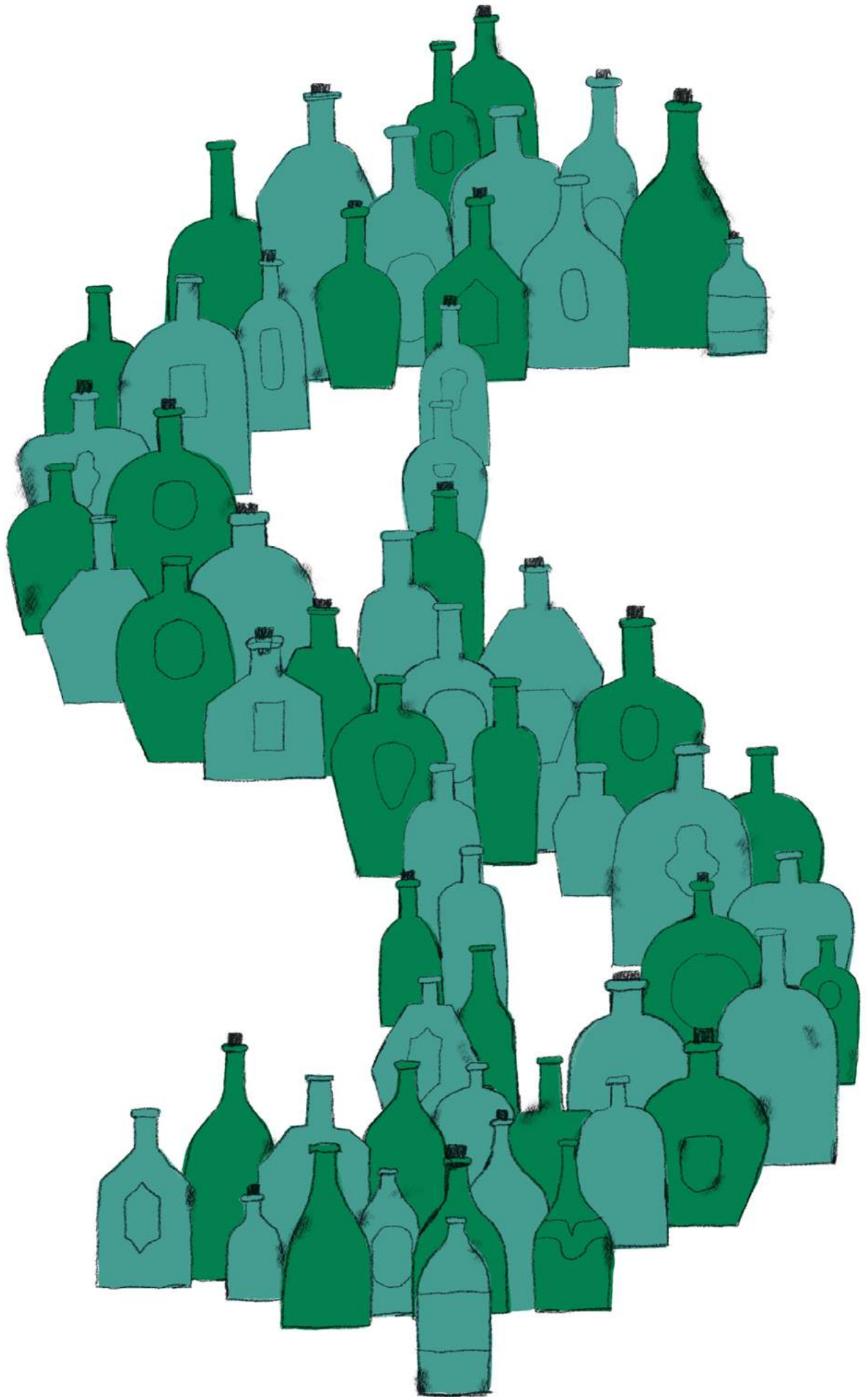
För industrin skapar svaga policys förutsättningar för större investeringar och ökar möjligheterna att påverka utformningen av en eventuell framtida reglering. När internationella bolag

kommer in på scenen har de med sig erfarenheter och resurser från andra marknader och länder. De blir ekonomiskt starka spelare.

Först in på marknaden

Forskarna Karen Wallace och Bayard Roberts har studerat alkoholens roll i post-konfliktområden runt om i världen. 2013 genomförde de en studie om lagstiftning och reglering av alkohol.³⁵ Studien byggde på intervjuer med 27 experter från FN-organ, civilsamhällsorganisationer och akademiska institutioner – alla med bred

erfarenhet från länder i krig eller postkonflikt. Under intervjuerna beskrev samtliga personer utmaningarna med en expansiv alkoholindustri och oron var stor för att post-konfliktländer skulle ses som viktiga marknader för multinationella bolag. Som en av de svarande,

”The industry is an industry. Its responsibility is primarily to its share holders – we cannot expect it to act with public health as its first priority”

med bakgrund i en akademisk institution, uttryckte det: ”The industry is an industry. Its responsibility is primarily to its share holders – we cannot expect it to act with public health as its first priority, this is the very reason why it has no business in the development of alcohol policies.”

Ett exempel på hur alkoholindustrin påverkat nationell lagstiftning är de initiativ som bolaget SABMiller (sedemera uppköpt av AB Inbev) tog i samarbete med International Center of Alcohol Policy, ICAP – en organisation helt finansierad av alkoholindustrin (numera under namnet IARD, International Alliance for Responsible Drinking). Under 2008 presenterade de utkast till policyförslag för fyra afrikanska länder. Förslagen var på många sätt likvärdiga och lyfte fram de ekonomiska fördelarna av alkoholproduktion och försäljning, men hade ett betydligt mindre fokus på övergripande folkhälsa. Förslagen saknade också flera av de insatser som WHO menar är viktiga för en evidensbaserad alkoholprevention.³⁶

Ett av de länder som SAB Miller och ICAP valde ut var Uganda, där de norra delarna vid samma tid befann sig i en post-konfliktsituation efter nästan tjugo år av inbördeskrig. Det var ett krig som efterlämnade människor utsatta för övergrepp genom våldtäkter och massaker och barn som tvingats att bli soldater. Ett stort trauma för landet i stort och inte minst för dem som var direkt drabbade. Samtidigt har Uganda länge haft en hög alkoholkonsumtion, vilket avspeglats i alkoholrelaterade problem och skador. Det utkast till policyförslag som föreslogs från alkoholindustrins sida var därmed långt ifrån tillräckligt för att komma till bukt med situationen. Tvärtom gav det industrin en roll som ”nyckelpartner” i utformningen och implementeringen, på bekostnad av folkhälsan.³⁶ Utifrån behovet av en bättre och mer evidensbaserad alkoholpolitik startades därför UAPA, Uganda Alcohol Policy Alliance, som bestod av ett antal civilsamhällesorganisationer och forskare som önskade en annan utveckling i landet. UAPA påpekade att vinstintressen måste lämnas utanför policyrummet och efter några år togs ett nytt utkast fram, baserat på riktlinjer från WHO:s Globala Alkoholstrategi.³⁷

Alkoholindustrins strategier

Industrin kan dock spela flera olika roller. Utöver påverkan på lagstiftning och reglering av alkohol genomförs även så kallade CSR-initiativ, Corporate Social Responsibility Initiatives. Vanligt är att industrin går in med stöd till lokal utveckling, till biståndsprojekt inom exempelvis hälsa eller vattenförsörjning, att de sponsrar kulturaktiviteter eller verksamheter för barn och ungdomar. Insatser som ger en positiv bild av företaget hos både lokalbefolkning och beslutsfattare – och därmed kan ge fördelar i försäljning och möjlighet att på sikt kunna påverka politiken.

Den nederländske journalisten Olivier van Beemen publicerade 2019 sin bok *Heineken in Africa*³⁸, där han kartlagt företagets verksamhet i Afrika historiskt och fram till idag. Boken bygger på fler än 400 intervjuer med personer som på olika sätt befunnit sig i eller omkring företagets verksamhet och beskriver hur Heineken inte avstått från att verka i områden med konflikter och inbördeskrig – utan snarare sett möjligheter till expansion och ekonomiska vinster. I boken lyfter han exempel på hur företaget mutat högt uppsatta regeringstjänstemän i Kongo, stöttat apartheid-regimen i Sydafrika och haft nära relationer med hutu-rebellerna – där Heineken fortsatte sin bryggeriverksamhet under folkmorden i Rwanda och skyddade sina anläggningar med soldater och luftvärnskanoner.

Ett aktuellt exempel från samma kontinent är den ryska paramilitära organisationen Wagnergruppen, vars inkomstkällor i Afrika varit fokuserade på guld, diamanter och timmer. I mars 2022 startade de en bryggeriverksamhet i Centralafrikanska republiken, där de säljer sin egen ”ryska” öl, Ti l’or. Samtidigt attackerade gruppen det franska ölbryggeriet Castel med brandbomber, i ett försök att utmana det västliga inflytandet i Afrika.³⁹

2021 anklagades det Castelägda bryggeriet Mocaf för att ha säkrat sina intressen genom kontanta betalningar till rebellgrupper. En information som användes av Wagnergruppen för att driva kampanjer i sociala medier med budskapet att Castel stödjer terrorister. Genom att skapa ett eget ölmärke och engagera människor mot Castel, arbetar nu Wagnergruppen för att bygga en positiv bild av Ryssland och mobilisera mot Väst – vilket kanske är det främsta skälet till att de klev in på ölmarknaden.³⁹

”I boken lyfter han exempel på hur företaget mutat högt uppsatta regeringstjänstemän i Kongo, stöttat apartheid-regimen i Sydafrika och haft nära relationer med hutu-rebellerna”

Barnen i skuggan av kriget: Alkoholindustrins frammarsch och våldets arv i Sri Lanka

Att alkoholindustrin snabbt etablerar sig på marknader som öppnas upp efter ett krig finns flera exempel på. Sri Lanka fick 2008 ett blodigt avslut på det långa inbördeskriget, med många skadade och dödade bland civilbefolkningen i de norra och östra delarna av landet. Fortfarande lider befolkningen av trauma efter år av krig och våld och få av dem har fått möjlighet att bearbeta sina upplevelser.

Men vid krigets slut kom flera multinationella företag in på de nyöppnade marknaderna, som tidigare varit kontrollerade av den tamilska gerillan, LTTE. Under deras styre hade regleringen av exempelvis alkohol varit strikt och när regionen nu öppnades för omvärlden, och lagstiftning inte fanns på plats, steg försäljningen av alkohol och tobak. **Lion Beer, med Carlsberg Group som delägare, rapporterade att de under 2011 ökade sin försäljning med 70 procent, framförallt tack vare den stora efterfrågan i landets norra och östra delar.**⁴⁰

Sedan kriget tog slut har en ökning av alkoholkonsumtionen skett i hela landet, men i topp ligger de områden som var direkt drabbade av kriget. Orsakerna är säkert flera, varav trauma, stress och arbetslöshet är några av dem. Men krigets slut har också lett till förändringar inom befolkningen, exempelvis med en återvändande diaspora, som fört med sig nya dryckesmönster.

Alkohol har sedan länge varit en politisk fråga i Sri Lanka. Redan i slutet av 1800-talet drev nykterhetsrörelsen i landet kampanjer mot de brittiska koloniserarna, för självständighet och nationalism. Frågan är än idag viktig, inte minst för att få med sig starka väljargrupper i valtider. Ofta utlovas restriktioner kring produktion och försäljning, vilka i slutänden utmanas av alkoholindustrin och därmed inte genomförs fullt ut.

Användningen av alkohol i Sri Lanka har varit sociokulturellt reglerad, utifrån religiös tillhörighet och status i samhället. Alkohol har också varit ett sätt för män att skapa och bekräfta sin masku-

linitet, vilket är en anledning till att konsumtionen är hög inom vissa grupper. I kombination med en post-konfliktsituation, och de utmaningar den för med sig, ökar nu även rapporterade fall av våld i nära relationer. Det våld som tidigare var riktat mot externa grupper, har flyttats till hemmet. En situation som ökar utsattheten och otryggheten hos grupper som kvinnor och barn, och försvårar utvecklingen av ett stabilt och jämställt samhälle.³⁴

I en studie från tiden för krigsslutet, 2008, intervjuades 296 skolbarn från de nordöstra delarna av Sri Lanka.⁴¹ Barnens egna berättelser visade på ett tydligt samband mellan exponering för krig, fädernas alkoholkonsumtion och mängden våld inom familjen. **Mer än 80 procent av barnen hade själva upplevt minst en krigsrelaterad händelse, utöver att deras föräldrar sedan barndomen levtt under pågående krig.** I genomsnitt hade barnen bevittnat fler än fem fall av familjevåld, och det var vanligt med fysisk bestraffning. Nästan 70 procent av barnen hade blivit slagna med någon form av föremål. Det är en mycket hög andel i jämförelse med länder som inte befinner sig i krig eller postkonflikt.

Studien lyfte fram flera orsaker till våldet. Dels att krigsupplevelser och efterföljande trauman lett till en hög alkoholkonsumtion hos många fäder – men även att barnens upplevelser gett traumarelaterade symtom, som irritation och vredesutbrott. Beteenden som i sin tur kan ha föranlett bestraffning från föräldrarna. En jämförelse med hur barnens situation påverkades av tsunamin 2004 visade att den inte hade samma inverkan på graden av våld i hemmet som kriget. Kanske för att kriget varade under en längre tid och utsatte familjerna för återkommande trauman och kronisk stress över generationer.

Det fanns en tydlig dos-effekt-relation mellan barnens upplevelser av krig och våld i hemmet – och graden av posttraumatisk stress, vilket enligt studien tyder på att kumulativ stress har en skadlig effekt på barns mentala hälsa. Det vill säga, svåra krigsupplevelser resulterar ofta i otrygghet i hemmet, som kan leda till högre alkoholkonsumtion och mer våld. En negativ spiral för barnen och familjen som är svår att komma ur utan stöd – och som ökar risken för att barnen själva utvecklar psykisk ohälsa och problematik med alkohol och andra droger senare i livet.

Att arbeta förebyggande med barns och familjers hälsa i en post-konfliktsituation är därför nödvändig, både för barnens möjlighet till en framtid och för samhällets utveckling för folkhälsa, stabilitet och fred.

Avslutande ord

Den här rapporten har haft som fokus att genom ett brett perspektiv genomlysna alkoholens roll i krig, konflikt och postkonflikt. Det står klart att alkoholen, genom historien och än idag, spelar en stor roll. Vi tror därför att innehållet är relevant för många människor och för alla länder oavsett om landet präglats av krig eller fred.

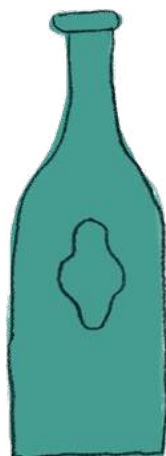
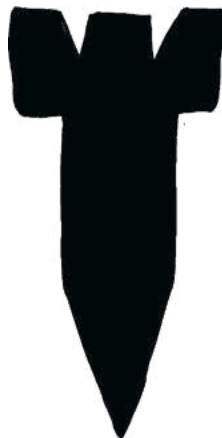
Citatet från den ryska desertören: "När man är full är det inte så läskigt att dö" säger nästan allt. På individnivå har alkohol och andra droger, både bland soldater och civilbefolkning, använts för att döva krigets akuta känslor och upplevelser. Alkohol spelar också en central roll som katalysator för våld på fältet och i hemmet. Från statligt håll har alkohol inte sällan sanktionerats av krigande länder och setts som ett viktigt verktyg för, men också som ett hot mot, patriotism och lyckad krigföring.

Alkohol kan också vara ett utvecklingshinder för ett land som återhämtar sig efter ett krig och leder till ökad belastning på en redan ansträngd samhällsekonomi. Alkoholindustrin verkar många gånger i det fördolda och utnyttjar ensamhet, skörhet, trauman och desperation samtidigt som den ofta också är en del av orsaken till just detta. I jakten på fler kunder och större avkastning är alkoholindustrin högst medskyldig till att försvåra en positiv samhällsutveckling.

Genom att öka medvetenheten om problematiken kring alkoholens roll i krig och postkonflikt ökar också möjligheterna att förändra och påverka till det bättre. En god folkhälsa och ett jämlikt och jämställt samhälle är en förutsättning för att bevara och främja fred. Kriget är högljutt och tar lätt all fokus, både från det som var, det som kommer och det som pågår just nu – utanför slagfält och nyhetsrubriker.

Men vad kan vi då göra för att lära oss av historien? Vilket ansvar tar ledare för alkoholens konsekvenser, nu och i framtiden? Hur kan vi strukturellt arbeta för att förkorta snarare än att förlänga människors lidande? Vi har bett två organisationer läsa denna rapport och fundera över vad de tar med sig och vad deras

organisationer kan bidra med för att stärka freden och folkhälsan. Ordet går därför vidare till IKFF (Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet) och Movendi International. Vi hoppas också att du som läsare tar vid utifrån dina perspektiv och ditt arbete.

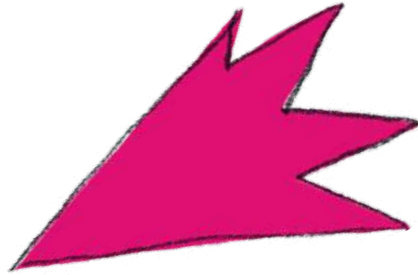
IKFF: ”En ögonöppnare”

Att som IKFF arbeta för feministisk fred är att ständigt hålla många tankar i huvudet samtidigt. Att förstå hur patriarkala strukturer, militarisering, vapenspridning, nationalism, rasism, miljöförstöring och klimatförändringar hänger ihop. Att feministisk fred kräver kvinnors meningsfulla deltagande, demokrati, nedrustning, jämställdhet, klimaträttvisa, mänsklig säkerhet och omfördelning av resurser. Vi brukar vara ganska bra på att täcka in alla möjliga perspektiv i våra analyser. Men att läsa rapporten ”När man är full är det inte så läskigt att dö” blev för mig ändå en ögonöppnare.

Rapporten sätter alkoholen i centrum för en diskussion där den ofta behandlas som perifer och jag började fundera på varför jag själv inte ägnat frågan någon större uppmärksamhet. Eftersom IKFF har en lång och väldokumenterad historia började jag gräva efter vad tidigare generationer av fredskvinnor sagt om saken. Jag behövde inte leta länge då det visade sig att IKFF:s grundare, Jane Addams (1860-1935), också var en stark gestalt inom nykterhetsrörelsen i USA.

Jane Addams, som under första världskriget kallades ”Amerikas farligaste kvinna” av FBI, var en pionjär inom socialt arbete och en hängiven fredsaktivist. Hon var den andra kvinnan någonsin att tilldelas Nobels fredspris (1931). När Addams under första världskriget pratade offentligt om att franska och brittiska soldater brukade berusa sig innan de genomförde bajonettanfall, dvs. deltog i närstrid, fick hon ta emot en hatstorm som överträffade allt hon tidigare upplevt. Hon anklagades för att utmåla soldaterna (männen) som ynkryggar och att förneka deras mod och ära. Samtidigt menade Addams själv att vetskapen om att soldaterna berusade sig bidrog till att återupprätta hennes tro på människans godhet, att berusningen behövdes för att överkomma det naturliga motståndet till att döda en annan människa.

De hätska reaktionerna på Jane Addams uttalanden går såklart att spåra tillbaka till ett upplevt hot och ifrågasättande av soldaternas manlighet. Att soldater drack var i sig inte ett problem, men antydanden att de gjorde det för att hantera sina känslor inför uppdraget, var oförlåtligt. I rapporten kan vi läsa mer om både berusning inför strid och hur alkohol och maskulinitet flätas samman i militära sammanhang.

”Att soldater drack var i sig inte ett problem, men antydanden att de gjorde det för att hantera sina känslor inför uppdraget, var oförlåtligt.”

Kopplingen mellan alkohol och maskulinitetsnormer är något som IKFF sektioner i bland annat Kamerun och Zimbabwe lyfter i sitt fredsarbete. De beskriver hur alkoholanvändning bidrar till mer våldsamma maskulinitetsnormer i samhället, och att såväl statliga som paramilitära grupper ursäktat övervåld och sexuellt våld med att soldaterna varit påverkade av alkohol.

Ju mer jag läser om alkohol, våld och konflikt, desto tydligare framträder ett mönster jag känner igen. Konsekvenserna av alkoholanvändningen drabbar kvinnor oproportionerligt, dvs. män utgör en överväldigande majoritet av dem som köper, säljer, producerar och använder alkohol, men kvinnor bär en minst lika stor del av dess förödande konsekvenser. Det är också ofta kvinnor som identifierar dessa konsekvenser och tar upp kampen för att stoppa dem. Men kvinnor, särskilt de som lever i konflikt- och post-konfliktområden, har sällan makt och inflytande över de politiska processer som skulle kunna skapa strukturell förändring.

Under pågående krig och i militariserade samhällen förstärks könsroller. Medan män strider förpassas kvinnor tillbaka till traditionella roller med ansvar för hem och barn. Detta ligger dem sedan i fatet när ett nytt samhälle ska byggas upp efter att en väpnad konflikt tagit slut.

När fred ska förhandlas är det ironiskt nog de stridande parterna, oftast män, som får sätta agendan. Ju fler du dödat desto mer makt får du vid förhandlingsbordet. Mellan 1992 och 2018 utgjorde kvinnor endast 13 procent av fredsförhandlingarna, 3 procent av medlarna och 4 procent av undertecknarna i stora fredsprocesser. En analys av konflikter mellan 2000 och 2016 fann att det är mer sannolikt att fredsavtal innefattar ett genusperspektiv när kvinnor deltar och en statistisk studie från 2015 visar att sannolikheten för att freden fortfarande upprätthålls efter 15 år är 35 procent större om kvinnor varit delaktiga i processen. En studie av konflikter mellan 1989 och 2011 fann att fredsavtal som undertecknats av kvinnor innehöll ett högre antal bestämmelser som syftar till politisk reform.

Utifrån det vi nu vet om alkohol, våld och maskulinitet är det inte svårt att föreställa sig hur annorlunda beslut om exempelvis alkoholpolitik i en konflikts efterdyningar skulle se ut om fler kvinnor deltog i beslutsfattandet.

Rapporten "När man är full är det inte så läskigt att dö" stärker vår förståelse av väpnade konflikter och hur de påverkar människors liv och hälsa på kort och lång sikt. Den utgör också en viktig pusselbit i förståelsen av maskulinitet, militarism och våld. Men framförallt tycker jag att den utgör ett otroligt starkt argument för kvinnors meningsfulla deltagande i fredsprocesser och politiska beslutsfattande. Jag vet att jag kommer använda det flitigt.

Malin Nilsson

Generalsekreterare

Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, IKFF

Stockholm, april 2024

Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet (IKFF) är en feministisk fredsorganisation som samlar personer som enas i sin beslutsamhet att studera, informera om och avskaffa de grundläggande orsakerna till väpnade konflikter och legitimeringen av krig.

Movendi: ”Alkohol har länge använts för att manipulera och avtrubba”

När jag fördjupade mig i rapporten *”När man är full är det inte så läskigt att dö”* fann jag mig själv översköld av olika känslor. Å ena sidan fanns en djup känsla av sorg, desillusionering och frustration. Rapporten belyser levande hur historien verkar upprepa sig, med samma produkt som används för att manipulera och avtrubba människor över olika epoker. Oavsett om det handlar om konflikter mellan nationer, inom länder mellan olika fraktioner, eller till och med inom hemmet, framträder alkoholen som ett allomfattande verktyg för makt och kontroll, som bränsle till konflikt och kaos. Å andra sidan kunde jag inte låta bli att känna en våg av stolthet strömma genom mig när jag reflekterade över mitt engagemang i en rörelse som outtröttligt strävat efter att förändra samhällets attityder till alkohol – en produkt som ofta används för att urholka vår demokrati, sociala rättvisa och fred.

Den globala nykterhetsrörelsen, med sin anseliga historia som sträcker sig över 170 år, blev erkänd som en fredsrörelse och nominerades till Nobels fredspris 1920 för sitt djupa inflytande på att främja fred, social rättvisa och välbefinnande. Så jag tog ett djupt andetag och kände en stark beslutsamhet att fortsätta adressera den roll alkoholen fortsätter att spela i vårt samhälle idag. För att skapa en meningsfull förändring behöver vi konfrontera

de gigantiska multinationella företagen som tillverkar och tjänar pengar på alkohol.

Som rapporten belyser utnyttjar alkoholindustrin ofta sårbarheten i länder som befinner sig i postkonflikt, och etablerar snabbt sina affärsintressen medan väsentliga återställningsinsatser fortfarande pågår. Detta opportunistiska beteende förvärrar de utmaningar som dessa nationer står inför när de strävar efter att återuppbygga sina fundament. Dessutom underminerar alkoholindustrin

”Som rapporten belyser utnyttjar alkoholindustrin ofta sårbarheten i länder som befinner sig i postkonflikt, och etablerar snabbt sina affärsintressen”

konsekvent den politik som syftar till samhällsutveckling och skydd av mänskliga rättigheter. Genom att utöva oproportionerligt inflytande över politiska beslutsprocesser, förstöra befintliga regelverk och manipulera allmän opinion försvagar industrin folkhälsofarosatsningar, tömmer inhemska finansiella resurser och urholkar mänskligt kapital.

Alkoholindustrin är inte bara först in, men också sist ut.

Medan över 300 framstående globala företag lämnade Ryssland snabbt för att visa solidaritet med Ukraina och fördöma invasionen, dröjde Carlsberg, Heineken och ABInBev – de tre största öltillverkarna – kvar med sina verksamheter desto längre. Något som understryker deras ovilja att göra ett tydligt ställningstagande mot aggression och istället visar på viljan att sätta sina egna vinster över en nations fred.

Detta fick mig att tänka på *”De Eerste Fabriken”* (första fabriken) i Afrika – den allra första fabriken som byggdes på den afrikanska kontinenten och användes som ett verktyg för kolonisation. Alkohol, som Mark Lawrence Shrad skriver, spelade en central roll i europeiska koloniseringsstrategier, inte bara i södra Afrika utan över hela världen. Europeiska kolonistörer, som följde en liknande strategi, introducerade hårda spritsorter för ursprungsbefolkningar som saknade erfarenhet av så potenta alkoholhaltiga drycker. Förutsägbart nog ledde detta till omfattande berusning och våld, vilket kolonistörerna sedan använde som rättfärdigande för att hävda vitt politiskt herravälde över ursprungsbefolkningar. Europeiska kolonistörer använde ofta alkohol som ett medel för tvång, genom att få stamledare att skriva bort sitt land, sina resurser och till och med människor medan de främjade omfattande beroenden för att behålla kontrollen.

Kungen Khama av Bechuanaland (dagens Botswana) kunde inte bara sitta och titta på: ”Det finns 3 saker som oroar mig – krig, försäljning av människor och dryck”, skrev Khama 1876 och bad om drottningens skydd. Han och två andra hövdingar reste till Storbritannien för att träffa drottningen och bad henne att ”inte låta dem föra in alkohol i vårt land för att döda vårt folk snabbt”, vilket drottningen gick med på med stor respekt för Khamas hängivenhet till sitt folk.

”Kulor är förhårdade tårar”, som Eve Ensler uttryckte i en av hennes gripande dikter. Jag skulle vilja utöka den här metaforen genom att framhäva alkoholen som det ämne som förhårdar dessa tårar. Jag föreställer mig en värld där tårar fritt rinner nerför våra kinder, där känslor erkänns och bearbetas med empati. I denna värld lär vi oss att omfamna både sorg och glädje, att känna igen mänskligheten i alla individer och att odla vår gemensamma potential att skapa något verkligt extraordinärt tillsammans.

Kristina Sperkova

Ordförande

Movendi International

Movendi International är en global folkrörelse som arbetar med utveckling genom alkoholprevention.

Källor

1. Kamienski, Lukasz. *Shooting up. A History of Drugs in Warfare*. C. Hurst & Co, 2017.
2. The Mob Museum. *World war I played a key role in passage of the prohibition*. 2018. <https://themobmuseum.org/blog/world-war-played-key-role-passage-prohibition/> (webbsidan besökt 2024-01-23)
3. Jones, Edgar och Nicola T Fear. *Alcohol use and misuse within the military: a review*. *International review of psychiatry*, 2011, 23:2: 166-172.
4. Mc Allister, Annemarie. *The enemy within: the battle over alcohol in World War I*. *The Conversation*. 2014-09-19. <https://theconversation.com/the-enemy-within-the-battle-over-alcohol-in-world-war-i-30441> (webbsidan besökt 2024-01-24)
5. Pyvovarov, Serhii och Maria Zhartovska. *Alcohol in the second world war*. *Babel*. 2022-07-10. <https://babel.ua/en/texts/81071-alcohol-helped-in-the-war-if-it-was-consumed-in-moderation-we-talk-about-beer-wine-rum-vodka-and-of-course-about-cocktails-on-the-frontlines-and-in-the-rear-of-the-second-world-war-history-in-archival> (webbsidan besökt 2023-12-10)
6. *How Art Helped Convince Post-WWII America That 'Beer Belongs'*. 2019-12-06. <https://www.craftbeer.com/craft-beer-muses/american-ad-campaign-beer-belongs> (webbsidan besökt 2024-01-23)
7. Robson, Steve. *Nazis on narcotics: How Hitler's henchmen stayed alert during war by taking crystal meth*. *Dailymail*. 2013-06-01. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2334397/Nazis-narcotics-How-Hitlers-henchmen-stayed-alert-war-taking-CRYSTAL-METH.html> (webbsidan besökt 2024-03-19)
8. Expressen TV. *Magdalena Andersson: "En god gärning om man tar en öl på fredagen"*. 2020-09-21. <https://www.expressen.se/tv/nyheter/ekonomi/magdalena-andersson-kan-kanna-att-man-gor-en-god-garning-om-tar-en-ol-pa-fredagen/> (webbsidan besökt 2024-03-24)
9. WHO. *Violence against women prevalence estimates, 2018*. *Global fact sheet*.
10. IOGT-NTO. *Alkohol och våld. Alkoholen och samhället*. Göteborg: Fridholm & Partners, 2017. https://www.iogtse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2019/11/alkohol-och-vld_alkoholen-och-samhallet-2017_rapport_sv.pdf
11. IOGT-NTO. *Alkohol och hjärnan. Alkoholen och samhället*. Göteborg: Fridholm & Partners, 2024. https://www.iogtse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2024/02/alkohol-och-hjarnan_alkoholen-och-samhallet-2024_rapport_sv.pdf
12. USAID. *Gender-based Violence in sub-Saharan Africa: A review of Demographic and Health Survey findings and their use in National Planning*. 2010. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadm126.pdf

13. Landay, Jonathan. U.S. intelligence assesses Ukraine war has cost Russia 315,000 casualties. *Reuters*. 2023-12-13. <https://www.reuters.com/world/us-intelligence-assesses-ukraine-war-has-cost-russia-315000-casualties-source-2023-12-12/> (webbsidan besökt 2024-02-27)
14. SVT. Ryska soldater dör i alkoholrelaterade olyckor. 2023-04-02. <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/direktrapport-forsamrat-sakerhetslage?inlagg=401a2cf4c20e624d5971d1c8012f3a7d> (webbsidan besökt 2024-02-27)
15. Osborne, AK, G Wilson-Menzfeld, G McGill och MD Kiernan. Military service and alcohol use: a systematic narrative review. *Occupational Medicine*, 2022, 72.5: 313-323. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9272263/>
16. Wilk, E. Joshua, Paul D. Bliese, Paul Y. Kim, Jeffrey L. Thomas, Dennis McGurk och Charles W. Hoge. Relationship of combat experiences to alcohol misuse among U.S. soldiers returning from the Iraq war. *Drug and alcohol dependence*, 2010, 108.1-2: 115-121. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0376871609004396?via=ihub>
17. Mehlum, Lars, Bjorn O Koldslund och Mitchell E Loeb. Risk factors for long-term posttraumatic stress reactions in unarmed UN military observers: a four-year follow-up study. *The Journal of nervous and mental disease*, 2006, 194.10: 800-804.
18. Fear T, Nicola, et al. Patterns of drinking in the UK Armed Forces. *Addiction*. 2007, 102.11: 1749-1759.
19. Rayment, Sean. More than HALF of British military personnel 'drinking dangerously high levels of alcohol'. *The Mirror*. 2018-09-11. <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/more-half-british-military-personnel-13291257> (webbsidan besökt 2024-02-24)
20. Kotecha, Sima. Armed forces alcohol abuse strategy criticised. *BBC*. 2015-02-03. <https://www.bbc.com/news/uk-31101559> (webbsidan besökt 2024-01-27)
21. Nilsson, Sofia, Alicia Ohlsson och Gerry Larsson. *Internationell militär tjänstgöring och dess betydelse för parrelationer: En enkätstudie*. Försvarshögskolan. Litho, 2021.
22. Wikberg, Per, Charlotte Stenius och Magdalena Granåsen. *På egen hand i nationens tjänst*. FOI-R-4632-SE. 2018.
23. Jovanovski, Kristina. *Ukraine conflict causes spike in domestic violence*. Al Jazeera. 2015-07-23. <https://www.aljazeera.com/features/2015/7/23/ukraine-conflict-causes-spike-in-domestic-violence> (webbsidan besökt 2024-01-27)
24. UN Convention on the Rights of the Child. <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text>
25. Brydon, Amanda, Mike, Pearson och Thierry, Margot. *Unprotected Special Edition: Analysis of funding for child protection in armed conflict in 2021 and 2022*. Save the Children International, 2023.
26. Falck, Frida. *Barnsoldater på flykt*. Examensarbete, Uppsala Universitet, 2022.

27. Psykologen om gängkrigen: PTSD-diagnoser väntar barnen som skjuter. SVT 2023-01-27. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/ki-psykologen-om-unga-gangkriminella-var-tids-barnsoldater> (webbsidan besökt 2024-02-26)
28. Posttraumatiskt stressyndrom, PTSD. I177. <https://www.i177.se/Stockholm/sjukdomar-besvar/psykiska-sjukdomar-och-besvar/angest/posttraumatiskt-stressyndrom-ptsd/> (webbsidan besökt 2024-02-26)
29. Fahmy B, Hanna. Alcohol and substance use in humanitarian and post-conflict situations. *East Mediterr Health J.* 2017 May 1;23(3):231-235. PMID: 28493271. https://applications.emro.who.int/EMHJ/V23/O3/EMHJ_2017_23_03_231_235.pdf
30. Makoha, Godfrey och Myriam Denov. War, forced displacement, and alcohol abuse: experiences and perceptions of war-affected south Sudanese refugee youth living in Bidibidi refugee settlement in northern Uganda. *Frontiers in public health*, 2024, 12:1232504. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38375335/>
31. Harris, Samantha et al. Substance use disorders in refugee and migrant groups in Sweden: A nationwide cohort study of 1.2 million people. *PLoS medicine*, 2019, 16.11: e1002944. <https://journals.plos.org/plos-medicine/article?id=10.1371/journal.pmed.1002944>
32. *Rapid Assessment of Alcohol and Other Substance Use in Conflict-affected and Displaced Populations. A field guide.* WHO och UNHCR. 2008. <https://www.who.int/publications/i/item/rapid-assessment-of-alcohol-and-other-substance-use-in-conflict-affected-and-displaced-populations>
33. Percival, Valerie, et al. The Lancet Commission on peaceful societies through health equity and gender equality. *The Lancet*, 2023, 402.10413: 1661-1722. <https://www.thelancet.com/commissions/peace-health-equity-gender-equality>
34. Walton, Oliver, Sujeet Karn och Gayathri Lokuge. Rethinking Alcohol and Conflict: The Politics of Alcohol in Post-war Sri Lanka and Nepal. *Civil wars*, 2021, 23.3: 461-487.
35. Wallace, Karen och Bayard Roberts. An Exploration of the Alcohol Policy Environment in Post-Conflict Countries. *Alcohol and Alcoholism*, 2014, 49.3: 356-362. https://www.researchgate.net/publication/256838219_An_Exploration_of_the_Alcohol_Policy_Environment_in_Post-Conflict_Countries
36. Øystein Bakke, Dag Endal. Vested Interests in Addiction Research and Policy. Alcohol policies out of context: drinks industry supplanting government role in alcohol policies in sub-Saharan Africa. *Addiction*, 2010, 105.1: 22-28. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1360-0443.2009.02695.x>
37. Kalema, David. *The Long Journey To Alcohol Policy In Uganda.* Movendi International. 2019-10-20. <https://movendi.ngo/blog/2019/10/20/the-long-journey-to-alcohol-policy-in-uganda/> (webbsidan besökt 2024-01-17)

38. Van Beemen, Olivier. *Heineken in Africa*. C Hurst Co Publishers Ltd. 2019.
39. The Wall Street Journal. *Why the Wagner Group Started a Brewery in Africa*. 2013. <https://youtu.be/LwLbPDvM-c?si=z6XpIxzielXJLOPo> (YouTube-kanal besökt 2024-03-30)
40. Sri Lanka brewery reports strong results. *Vimasuma*. 2011-11-15
41. Catani, Claudia, et al. Family violence, war, and natural disasters: A study of the effect of extreme stress on children's mental health in Sri Lanka. *BMC psychiatry*, 2008, 8: 1-10. <https://bmcpsy psychiatry.biomed-central.com/articles/10.1186/1471-244X-8-33>

Intervjuer

Arnautovic, Adis; Director Center for Youth Education, Travnik, Bosnien-Hercegovina. Intervju 2023-12-14.

Catic, Zlata; Verksamhetsutvecklare studieförbundet NBV. Intervju 2024-03-12.

Dzanic, Indira; Leg psykolog Traumamottagningen i Örebro. Intervju 2024-03-12.

Kahrmanovic, Sahim; Head of Department, Therapeutic Community Campus, Canton Sarajevo. Intervju via epost 2024-03-04.

Kilim, Irma; Tidigare drogpolitisk chef IOGT-NTO. Intervju 2024-02-19.

Kryvuliak, Alona; Chef för enheten för stödsamtal på La Strada, Ukraina. Intervju via epost 2024-02-12.

Dr Leightley, Daniel; Lecturer Digital Health Sciences. King's College. Intervju 2024-01-18.

Lindh, Jens; Major och lärare på Försvarshögskolan. Intervju 2024-02-08.

Lyth, Annette; Head of Regional Office, UN Afghanistan. Intervju 2023-12-22.

Martynenko, Kateryna; Child protection officer UNICEF Ukraine. Intervju 2024-01-26.

Radic, Danijela; Internationell programhandläggare IOGT-NTO-rörelsen. Intervju 2023-12-01.

Professor Schrad, Mark Lawrence; Director Russian Area Studies Department of Political Science Phone. Villanova University. Intervju via epost 2023-12-08.

Dr Walton, Oliver; Senior lecturer, Department of Social & Policy Sciences Lecturer, Centre for Development Studies. University of Bath. Intervju 2023-12-08.

“Han menar att ryssarnas höga alkoholkonsumtion framförallt är ett resultat av hur landets beslutsfattare satt nationens intressen före folkets hälsa. Alkohol – i det här fallet vodka – har helt enkelt varit lönsamt för den ryska staten. Alkohol har varit en så integrerad del av den militära kulturen att familjer redan under tsarimperiet beklagade sig när deras unga män skulle bli värnpliktiga, säger Mark. Inte bara för att de kanske skulle stupa utan också för att, även de mest nyktra av dem, skulle återvända som alkoholister.”

Kopplingarna mellan alkohol, krig och väpnade konflikter har en lång gemensam historia och är på ett sätt välkända. Men trots det talar vi sällan om varför den finns och hur den påverkar och har påverkat både människor och samhällen både på kort och lång sikt. Hur har alkohol använts i krig genom historien? På vilket sätt påverkas civilbefolkning, familjer, kvinnor och barn? Och vilken roll spelar alkoholindustrin?